

Ore skole i Farsund kommune

Notat om konsekvenser av en nedleggelse

KJETIL LIE, AUDUN THORSTENSEN, TRINE RIIS GROVEN OG HELGE STØREN

TF-notat nr. 6/2014

Tittel: Ore skole i Farsund kommune
Undertittel: Notat om konsekvenser av en nedleggelse
TF-notat nr: 6/2014
Forfatter(e): Kjetil Lie og Audun Thorstensen (TF), Trine Riis Groven (EY) og Helge Støren.
Dato: 31.01.14
ISBN: 978-82-7401-683-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: iStock
Prosjekt: Utredning av konsekvenser av en nedleggelse av Ore skole
Prosjektnr.: 20130850
Prosjektleder: Kjetil Lie
Oppdragsgiver(e): Farsund kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé:

Notatet er en utredning av konsekvenser av en nedleggelse av Ore skole i Farsund kommune. Vi har vurdert behov og dimensjonering av mottakerskoler, samt utført analyser og gjort vurderinger knyttet til drift, økonomi, organisering og strukturkvalitet.

Forord

Telemarksforskning - i samarbeid med EY - har på oppdrag fra Farsund kommune gjennomført en utredning av konsekvenser av en nedleggelse av Ore skole i Farsund kommune.

Kjetil Lie fra Telemarksforskning har vært prosjektansvarlig hos oppdragstaker. Audun Thorstensen fra Telemarksforskning, Trine Riis Groven fra EY og Helge Støren (innleid konsulent) har vært med som prosjektmedarbeidere.

Vår kontaktperson hos oppdragsgiver har vært Tore K. Haus, som vi vil takke for godt samarbeid i prosjektperioden. Ellers har flere andre i kommunen bidratt med opplysninger og grunnlagsmateriale. Vi vil takke for god kommunikasjon underveis i prosjektet.

Utredningsarbeidet er gjennomført i desember 2013-januar 2014.

Bø, 31. januar 2014

Kjetil Lie

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag og anbefaling	9
Elevtallsutvikling.....	9
Kapasitet.....	10
Kompetanse	10
Alternative utviklingsmuligheter	11
Tilrådingar	11
1. Innledning.....	12
1.1 Bakgrunn og mandat	12
1.2 Metode og gjennomføring	13
1.2.1 Metodisk tilnærming.....	13
1.2.2 Datainnsamling	14
1.3 Notatets struktur med våre analyser og anbefalinger.....	14
2. Økonomiske rammebetingelser	16
2.1 Korrigerte frie inntekter – en indikator på kommunens reelle inntektsnivå	16
2.2 Finansielle nøkkeltall	16
2.3 Prioritering for kommunen samlet.....	18
2.4 Beregnet utgiftsbehov	19
2.5 Beregnet utgiftsbehov grunnskole 2012	20
2.6 Metode for KOSTRA-analyser	20
2.7 Utvidet KOSTRA-analyse Farsund kommune, 2012.....	21
2.7.1 Netto driftsutgifter og mer-/mindreutgifter fordelt på aktuelle KOSTRA-funksjoner på grunnskole, Farsund 2012.....	22
3. Elevtallsutvikling.....	24
3.1 Befolkningsframskrivinger for Farsund kommune	24
3.2 Netto tilflytting og stabilisert fødselstall	29
3.3 Hvordan påvirkes kommunens utgifter av den fremtidige demografiske utviklingen?	29
3.3.1 Behovsindeks aldersgruppen 6-15 år fram til 2030	30

3.3.2	Beregnete mer-/mindreutgifter 2014-2030 som følge av den demografiske utviklingen – Farsund kommune	30
4.	Kapasitet.....	33
4.1	Innledning.....	33
4.2	Klasser og klassesdelinger	33
4.3	Hjemmeklasserom	34
4.4	Spesialrom	35
4.4.1	Arealnormer i praksis.....	36
4.4.2	Vanlige klasserom på 60 m2	39
4.5	Borhaug skole	39
4.5.1	Spesialrom.....	40
4.5.2	Kontorarbeidsplasser.....	41
4.5.3	Samlet vurdering	41
4.6	Ore skole	42
4.6.1	Spesialrom.....	42
4.6.2	Kontorarbeidsplasser.....	43
4.6.3	Samlet vurdering	43
4.7	Vanse skole.....	43
4.7.1	Spesialrom.....	44
4.7.2	Kontorarbeidsplasser.....	45
4.7.3	Samlet vurdering	45
4.8	Kapasiteten til å ta elevene fra Ore skole	45
4.8.1	Elever fra Ore til Borhaug skole	46
4.8.2	Elever fra Ore til Vanse skole	47
4.8.3	Samlet betraktning	48
5.	Kompetanse	49
5.1	Innledning.....	49
5.2	Lærerkompetansen i Borhaug, Ore og Vanse skoler	51
6.	Alternative utviklingsmuligheter	55

6.1	Innledning.....	55
6.2	Forutsetninger for beregninger av enhetskostnader.....	57
6.2.1	Brutto innsparing beregnet ved hjelp av enhetskostnader	57
6.2.2	Omleggingskostnader	57
6.3	Kostnadsstruktur og enhetskostnader med dagens struktur og kapasitetsutnyttelse ...	58
6.3.1	Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning	61
6.3.2	Lønnsrelaterte kostnader til undervisning uten spesialundervisning	62
6.3.3	Øvrige undervisningsrelaterte kostnader og øvrige driftskostnader	62
6.3.1	Bygningsmessige kostnader per elev	63
6.3.2	Tilpasning til et lavere elevtall	64
6.3.3	Oppsummering kostnadsanalyse skole	64
6.4	Alternativ 0 Ore skole opprettholdes.....	65
6.4.1	Skolefaglig vurdering.....	65
6.4.2	Vurdering basert på enhetskostnadene	66
6.5	Alternativ A Nedleggelse av Ore skole, med fordeling av elevene på Borhaug skole og Vanse skole	66
6.5.1	Skolefaglig vurdering.....	67
6.5.1	Vurdering basert på enhetskostnadene	68
6.6	Alternativ B Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole	69
6.6.1	Innsparinger	70
6.6.1	Vurdering basert på enhetskostnadene	71
6.7	Alternativ C Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole.....	72
6.7.1	Innsparinger	72
6.7.2	Vurdering basert på enhetskostnadene	73
7.	Kvalitet i tilbudet til elevene.....	75
7.1	Innledning.....	75
7.2	Kvalitet i små og store skoler.....	75
7.3	Kvalitet i små og store klasser.....	78
7.4	Strukturkvalitet	78

7.4.1	Økonomi og personaltetthet.....	78
7.4.2	Kompetanse.....	79
7.4.3	Bygninger og utstyr	79
8.	Referanser	80
9.	Vedlegg	82
9.1	Vedlegg 1 Romsituasjonen ved Borhaug skole.....	82
9.2	Vedlegg 2 Romsituasjonen ved Ore skole	83
9.3	Vedlegg 3 Romsituasjonen ved Vanse skole.....	84
9.4	Vedlegg 4 Planleggingsmal for spesialrom i skoler med barnetrinn.....	85

Sammendrag og anbefaling

Hvilke konsekvenser har en nedleggelse av Ore skole? Vi har vurdert behov og kapasitet i de to naboskolene Borhaug og Vanse, utført analyser og gjort vurderinger knyttet til drift, økonomi og organisering.

De økonomiske rammene i en kommune er styrende for tjenestenivået i kommunen. Farsund bruker en stor andel av totale netto driftsutgifter på grunnskole, noe mer enn sammenlignbare kommuner og landsgjennomsnittet. Dette bildet er ikke entydig når vi tar hensyn til forskjeller i utgiftsbehov.

Hvis vi ser på befolknings sammensetning, bosettingsmønster og kommunestørrelse, finner vi at Farsund kommune har behov for ca. 12 % større ressurser til grunnskolen enn gjennomsnittskommunen. Tar vi hensyn til dette, ser vi at grunnskolen i Farsund i 2012 brukte om lag 2,55 mill. kr mindre enn et «normert» beregnet utgiftsbehov skulle tilsi. I dette notatet forklarer vi beregningen av normert utgiftsnivå nærmere. Vi finner at kommunen hadde behovsjusterte merutgifter på om lag 3,39 mill. kr på driften av sine grunnskoler, og behovsjusterte mindreutgifter på om lag 5,94 mill. kr på øvrige «grunnskolefunksjoner».

Ett hovedtiltak når det gjelder skolene i kommunen er drøftet: nedleggelse av Ore skole. Det har i denne sammenheng blitt vurdert å overføre alle elevene enten til Vanse skole eller til Borhaug skole, eller å fordele elevene mellom de to skolene. Disse mulige tiltakene er sammenlignet med dagens struktur mht. å oppnå en kostnadseffektiv drift. Innsparingspotensialet er på rundt regnet tre millioner kroner per år for alle alternativene.

Elevtallsutvikling

Statistisk sentralbyrå (SSB) antar at Farsunds folketall fra 2013 til 2030 vil vokse med 9,6 prosent, eller 905 personer. Andelen barn og unge fra 0-15 år utgjorde 20,5 prosent av befolkningen per 1.1.2013. Tilsvarende andel for fylket og landet var hhv. 20,9 prosent og 19,6 prosent.

SSB ser i samme tidsrom for seg vekst for aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år på hhv. 17,5 prosent og 10,4 prosent, eller 116 personer og 134 personer. Det er barn i alderen 6-15 år som er elever i grunnskolen. Veksten for de yngste har allerede begynt. Elevtallene vil få et oppsving fra 2017. Dette gjelder også Lista-delen av kommunen. Veksten i elevtallene baserer seg både på fødselstall og en netto tilflytting, først og fremst av barn under grunnskolealder.

Det er anslått at kommunen kan få merutgifter på om lag 108 mill. kr i perioden 2014 til 2030, som følge av endringer i befolkningen. I aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år er det isolert sett anslått

merutgifter på hhv. om lag 14 mill. kr og om lag 16 mill. kr i samme periode. I perioden 2014 til 2020 er det beregnet merutgifter i aldersgruppen 0-5 år på om lag 8 mill. kr og mindreutgifter i aldersgruppen 6-15 år på om lag 3 mill. kr.

Kapasitet

Det er forventet en elevtallsvekst på ca. 10 % i Farsund kommune fram mot år 2030. Har skolene kapasitet til å ta i mot denne veksten?

En skoles kapasitet kan bedømmes ut fra ulike normer. I dette notatet er det tatt utgangspunkt i «hjemmeklasserom» for elevene, «kontorarbeidsplasser» for lærerne og behov for «spesialrom». Kapasiteten i garderobene og trafikkarealene er ikke vurdert. Kommunen har ikke vedtatt arealnormer for grunnskolene. Vi har derfor vist til eksempler fra andre kommuner. Hovedvekten er likevel lagt på normer gitt i veiledningen til forskrift om miljørettet helsevern.

Gjennomgangen av de tre skolenes bygninger viser at alle tre har kapasitet til å ta imot flere elever.

Vanse skole er den største av de tre skolene. Selv om elevtallene blir i størrelsesorden 280-300, slik prognosen for år 2030 tilsier, vil kapasiteten i Vanse skole være stor nok til å ta imot elevene fra Ore skole. Med noen tilpasninger kan skolen klare en elevtallsvekst på 20 %.

Borhaug skole er den nest største av de tre skolene. Selv om elevtallene blir i størrelsesorden 120-130, slik prognosen tilsier, vil kapasiteten i Borhaug skole være tilstrekkelig til å ta imot elevene fra Ore skole. Skolen kan vanskelig klare en elevtallsvekst på 20 %.

Kompetanse

Møter elevene den nødvendige kompetansen i undervisningen?

Kravene til faglig kompetanse hos lærerne har blitt skjerpet de siste årene, både når det gjelder tilsetning og lærerutdanning. Selv om ikke de nye kompetansekravene formelt sett gjelder lærere med gammel utdanning, og selv om det også i de siste lovendringene gis mulighet til å fra-vike kravene i de små skolene, ligger det nå større forventninger om fagutdannelsen hos lærerne til grunn for organiseringen av skolene.

Fagkravene er høyest på ungdomstrinnet og betydelig lavere på barnetrinnet. Ingen av de tre barneskolene tilfredsstiller i dag forventningene som ligger i loven som trådte i kraft 1. januar 2014, med foreslåtte forskrifter. Men gapet mellom forventninger og dagens nivå er ulikt ved de tre skolene. Borhaug skole ligger best an, deretter følger Vanse skole.

Alternative utviklingsmuligheter

Ore skole er i en omstillingsfase til å ha færre elever og færre klasser. Hvis Ore skole ikke blir lagt ned, har den mulighet til å redusere sine kostnader med ca. 1,2 mill. kroner årlig.

Dette notatet er en utredning av konsekvenser av en nedleggelse av Ore skole. I vurderingene av de ulike alternativene beregnes innsparingene ved nedleggelse av en slanket Ore skole. Vurderingene er gjort både ved å se på klassesituasjonen og behovet for ansatte, og ved å ta utgangspunkt i enhetskostnader for skolene. Beregningene gir noe sprikende resultater. De skolefaglige vurderingene gir større utslag enn bruken av enhetskostnader. I tallene under er kostnadsreduksjonen på 1,2 mill. regnet inn.

- A. Overføring av deler av elevene fra Ore skole til Vanse skole og resten til Borhaug skole kan gi ca. 2,7-3,6 millioner kroner reduserte utgifter årlig.
- B. Overføring av elevene fra Ore skole til Vanse skole kan gi ca. 2,6-3,9 millioner kroner reduserte utgifter årlig.
- C. Overføring av elevene fra Ore skole til Borhaug skole kan gi ca. 2,5-3,6 millioner kroner reduserte utgifter årlig.

Tilrådinger

Ved mulig stor framtidig vekst i elevtallene er det naturligvis tryggest å beholde Ore skole for å gi alle elevene god plass. Skolen kan med dagens elevtall spare ca. 1,2 mill. kr årlig.

Hvis Ore skole skal legges ned, er alternativ A og alternativ B nesten identiske. Alternativ A sender ca. 90 % av elevene fra Ore skole til Vanse skole og resten til Borhaug skole. Alternativ B sender alle elevene fra Ore skole til Vanse skole. Innsparingspotensialet er omtrent like stort i begge alternativene. Heller ikke alternativ C, å sende alle elevene til Borhaug skole, skiller seg mye fra de to andre økonomisk sett. Forskjellene er langt mindre enn usikkerheten i anslagene.

Alle skolene har gode klasserom, men Vanse skole synes å ha best spesialrom for fagene kunst og håndverk, musikk samt mat og helse. Denne skolen har også best mulighet til å få plass til et naturfagrom.

På Borhaug skole møter elevene best formell fagutdannelse i timene. Skolen ligger også langt framme i samarbeidet med lokale institusjoner.

Skillet mellom alternativ C og de to andre går først og fremst på skolenes kapasitet til å ta både elevene fra Ore skole og en framtidig vekst.

På denne bakgrunn anbefales alternativ A.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og mandat

Bakgrunnen for kommunens forespørsel om en ekstern gjennomgang, analyse og evaluering, er et vedtak i Farsund kommunestyre 3. desember 2013. Hovedspørsmålet var om Ore skole skal bestå, eller om det er riktigere å la elevene gå på naboskolen(e). Dette notatet skal gi politikerne i Farsund et beslutningsgrunnlag.

Vi oppfatter at utredningen skal kartlegge struktur-, styrings- og ressursmessige forhold, og at notatet skal komme med konkrete tilrådinge for å oppnå en mest mulig kostnadseffektiv drift i grunnskolen - med kvalitativt gode tjenester til innbyggerne.

Det er vanlig å skille mellom:

- Resultat kvalitet, som i prinsippet skal omfatte både kunnskaper, ferdigheter og holdninger.
- Prosess kvalitet, som er en betegnelse for kjennetegn ved *arbeidet* i skolen: innholdet i opplæringen, undervisningsmetoder, bruk av lærernes kompetanse og selve læringsmiljøet.
- Struktur kvalitet, som tar for seg de formelle rammene knyttet til lover, forskrifter og planer, men også økonomi, personaltetthet, lærernes kompetanse, klassenes størrelse og sammensetning og fysiske rammer som bygninger og utstyr.

Følgende alternativer er vurdert:

0. Opprettholde dagens skolestruktur, dvs. driften av Ore skole fortsetter.
 - a. Under dette alternativet vurderer vi mulige kostnadsreducerende tiltak i Ore skole.
- A. Legge ned Ore skole og overføre deler av elevflokket til Vanse skole og deler til Borhaug skole.
- B. Legge ned Ore skole og overføre elevene til Vanse skole.
- C. Legge ned Ore skole og overføre elevene til Borhaug skole.

Innenfor de tre nevnte alternativene vil det være følgende kriterier som skal vurderes:

1. Økonomi – kostnader og gevinster.
2. Kvalitet – hvilke konsekvenser har de ulike alternativene for læringsmiljø og læringsutbytte. I kvalitetsbegrepet ligger kvalitet for både elever og personale. Vi vil både se på for-

hold hvor det kreves et bestemt kvalitetsnivå og forhold hvor man alltid skal tilstrebe bedre kvalitet.

3. Kapasitet – med dette menes skolelokalenes kapasitet til å håndtere strukturendringer, herunder behov for nyinvesteringer m.m. I den sammenheng må en også ta hensyn til elevtallsframskrivninger for å se hvordan elevtallsutviklingen vil være ved de ulike skolene i årene som kommer.

Vi vil ta utgangspunkt i dagens struktur. Deretter vil vi se på skolenes kapasitet til å takle både endringer i skolestrukturen og fremtidig endring i elevtallsgrunnlag. På kostnadssiden vil vi se særskilt på bemanningskostnader, som er den største innsatsfaktoren også innenfor oppvekstområdet. Med andre kostnader mener vi kostnader knyttet til skolelokaler, ikke-undervisningsrelatert personell, andre driftskostnader osv.

1.2 Metode og gjennomføring

Prosjektet er gjennomført i perioden desember 2013 – januar 2014. Vi har benyttet både kvalitative og kvantitative metoder for innsamling og analyse av data i forbindelse med utredningsarbeidet. I det følgende vil vi kort gjøre rede for de fremgangsmåter vi har benyttet, og hvordan vi organiserer notatet.

1.2.1 Metodisk tilnærming

Telemarksforskning har hatt både en kvalitativ og kvantitativ tilnærming. Vi har innhentet verbale beskrivelser, befart skoleanleggene og hatt samtaler med skolelederne. Vi har foretatt analyser av KOSTRA-data, brukt GSI og kommunens egne budsjett- og regnskapsdata til evalueringen. Prosjektteamet har gjennomgått mye skriftlig materiale som er oversendt fra kommunen.

Vi har gjennomført en KOSTRA-analyse for å vurdere samsvaret mellom kommunens inntekter, kostnader og utgiftsbehov. Videre har vi brukt dette som en indikator på effektivitet. Til bruk i KOSTRA-analyser har vi utviklet en metode som gjør sammenligninger mer reelle, ved at det for gitte tjenesteområder tas høyde for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommuner. Den faktiske ressursbruken på ulike tjenesteområder ses i sammenheng med et nivå som vi kaller «normert utgiftsbehov» (basert på kommunens verdi på aktuell delkostnadsnøkkel innenfor inntektssystemet). Vi beregner da et mer-/mindreforbruk målt mot dette normerte utgiftsnivået. Ut fra dette kan vi vurdere hvorvidt Farsunds forbruk innenfor aktuelle tjenesteområder er innenfor det beregnede utgiftsbehovet som de sentrale myndigheters inntektssystem og utgiftsutjevningssystem skulle tilsi. I vurderingen av det samlede utgiftsnivået for alle tjenesteområdene tar vi dessuten høyde for kommunens nivå på korrigerte frie inntekter. På den måten kan vi gi et fullstendig bilde

av om kommunen ligger høyere eller lavere på samlet ressursbruk enn hva det reelle inntektsnivået (og utgiftsutjevningen over inntektssystemet) skulle tilsi.

Ved kapasitetsvurderingene er det brukt anerkjente arealnormer (på 2,5 m² per elev/voksen i hjemmeklasserommene og 6 m² per lærer i arbeidsrom/møterom). Det er tatt utgangspunkt i kjente elevtall og tall på barn under 6 år. For å få et inntrykk av sårbarheten i vurderingene er det gjort beregninger med både 10 % og 20 % økning av elevtallene.

I kompetansevurderingene er det tatt utgangspunkt i lærernes utdanning i de ulike fagene de underviser i (studiepoeng) og hvor mange timer de underviser i disse fagene. Registreringen av disse opplysningene er gjort av rektorene.

1.2.2 Datainnsamling

Telemarksforskning startet prosjektet med å foreta en gjennomgang av offentlig tilgjengelig dokumentasjon, data og informasjon. Videre er det blitt gjennomført befaringer i Farsund. I for- og etterkant av dette har kommunens representanter oversendt et betydelig datamateriale fra egne systemer til Telemarksforskning.

I tilknytning til befaringer i Farsund er det også blitt avholdt samtaler og møter med kommunalsjefen og rektorene ved de tre skolene.

Våre analyser vil være basert på det tallmateriale og de virksomhetsbeskrivelser vi har fått oversendt fra kommunens representanter. Vi har ikke forsøkt å verifisere materialet enkeltvis, men forutsetter at det er kvalitetssikret før det er kommet oss i hende. Vi har brukt det materialet vi har fått oversendt fra kommunen om kommunens arbeid med kvalitetsutvikling i skolen og dokumentering av dette arbeidet. De områdene rundt strukturkvalitet som har kjent direkte innvirkning på prosess- og resultatkvalitet, vil bli kommentert i dette notatet.

1.3 Notatets struktur med våre analyser og anbefalinger

Etter dette innledende kapittel 1 vil vi i kapittel 2 ta for oss kommunens økonomiske rammebetingelser med spesielt fokus på tjenesteområdet skole. Med utgangspunkt i de innledende analysene på overordnet nivå, vil vi i kapittel 3 se på kommunens befolkningsutvikling og framtidig elevgrunnlag. I kapittel 4 går vi nærmere inn på faglige og økonomiske vurderinger knyttet til de ulike strukturalternativene som inngår i oppdragets mandat. I kapittel 5 foretar vi en kompetansekartlegging av lærerkraftene ved de tre skolene. Kapittel 6 er i sin helhet viet økonomiske vurderinger, der vi både beregner enhetskostnadene ved de tre skolene og angir mulige effekter av ulike alterna-

tive strukturendringer. Kapittel 7 er det siste kapittelet i utredningen. Her går vi ytterligere inn på spørsmål knyttet til kvalitet i skolen.

2. Økonomiske rammebetingelser

Farsund er en middelinntektskommune med korrigerede frie inntekter på 97 % av landsgjennomsnittet i 2012. I KOSTRA er kommunen plassert i kommunegruppe 8, dvs. mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger og middels frie disponible inntekter.

Farsund har et beregnet utgiftsbehov i inntektssystemet på om lag 3,0 % over landsgjennomsnittet i 2012. På grunnskole får kommunen beregnet et utgiftsbehov på om lag 11,8 % over landsgjennomsnittet i 2012.

De økonomiske rammebetingelsene vil være styrende for det tjenestetilbudet kommunen kan levere til innbyggerne.

2.1 Korrigerede frie inntekter – en indikator på kommunens reelle inntektsnivå

Korrigerede, frie inntekter viser nivået på de frie inntektene justert for variasjon i utgiftsbehov. Indikatoren viser dermed inntekts- og utgiftssiden samlet. Kommuner med et lavt beregnet utgiftsbehov (”billig” i drift) får justert opp sine inntekter, mens kommuner med et høyt beregnet utgiftsbehov (”dyre” i drift) får justert ned sine inntekter.

Tabellen under viser korrigerede frie inntekter for Farsund og en annen sammenlignbar «gruppe-8 kommune» i Vest-Agder. Nivået (i prosent av landsgjennomsnittet) er vist både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter.

Tabell 1: Frie inntekter i 2012 korrigeret for variasjoner i utgiftsbehov. Tabellen viser pst. av landsgjennomsnittet av inntekt per innbygger. Landsgjennomsnittet = 100. Kilde: Kommuneproposisjonen 2014.

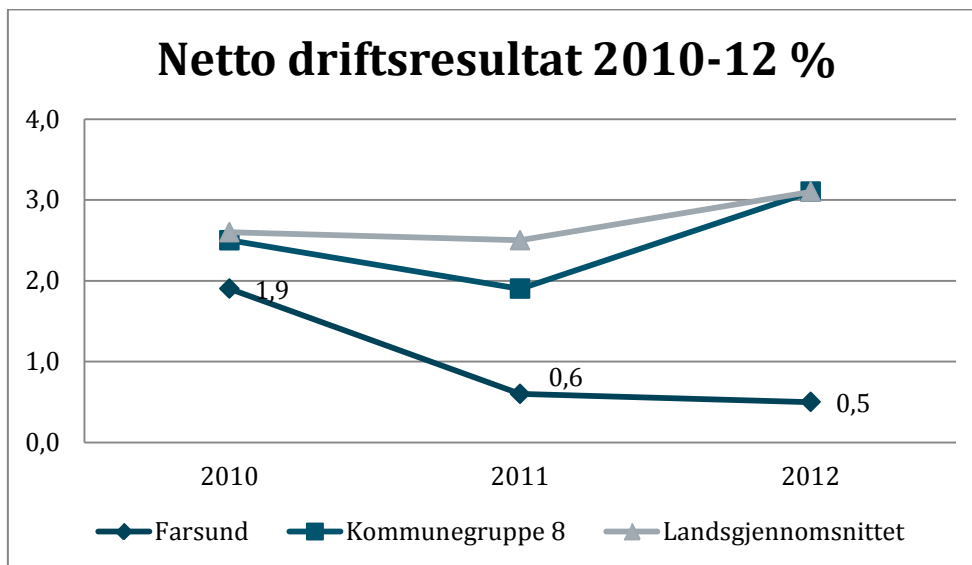
	Korrigerede frie innt. ekskl. E-skatt og konsesjonskraftinntekter	Korrigerede frie inntekter inkl. E-skatt og konsesjonskraftinntekter
Farsund	95	97
Vennesla	95	97
Vest-Agder	97	100
Hele landet	100	100

2.2 Finansielle nøkkeltall

Netto driftsresultat er et mål på hvor mye kommunene sitter igjen med av driftsinntekter etter at driftsutgifter og netto renter og avdrag er betalt. Målt i prosent av driftsinntektene uttrykker netto driftsresultat således hvor stor andel av de tilgjengelige driftsinntektene kommunene kan dispo-

re til avsetninger og egenfinansiering av investeringer. Netto driftsresultat blir blant annet brukt av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal økonomi (TBU) som en hovedindikator for økonomisk balanse i kommunesektoren. TBU har gjort beregninger som indikerer at netto driftsresultatet over tid bør ligge på om lag 3 prosent av driftsinntektene for at kommuner og fylkeskommuner skal sitte igjen med tilstrekkelige midler til avsetninger og investeringer.

Farsund kommune har i alle de tre siste årene hatt et netto driftsresultat under «normen» på 3 prosent.

Figur 1: Netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter 2010-12. Kilde: KOSTRA (konsern).

Tabellen under viser andre sentrale finansielle nøkkeltall for Farsund kommune hentet fra KOSTRA (konsern).¹ For å få et mest mulig fullstendig bilde av kommunens økonomiske nøkkeltall er det i tabellen under tatt utgangspunkt i KOSTRA-tall for kommunen som konsern.²

¹ I KOSTRA (SSBs statistikk over kommunal tjenesteproduksjon og økonomi) er kommunene delt inn i ulike kommunegrupper etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser (bundne kostnader og frie inntekter). Hensikten er å gjøre det mulig å sammenligne "like kommuner".

² Kommunekonsern består av kommunen og særbedrifter som utfører kommunale oppgaver for kommunen som kommunen ellers ville ha utført selv. Med særbedrifter menes kommunale foretak organisert etter kommuneloven kap. 11 og interkommunale selskaper organisert etter lov om interkommunale selskaper.

Tabell 2: Netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter 2010-12. Kilde: KOSTRA (konsern).

	Farsund			K-gr. 8	Landet
	2010	2011	2012	2012	2012
Brutto driftsresultat	0,4	0,9	-0,9	2,8	2,4
Netto driftsresultat	1,9	0,6	0,5	3,1	3,1
Finansutgifter	1,9	3,7	2,2	3,7	3,5
Netto lånegjeld	66,9	69,1	75,2	74,5	68,7
Disposisjonsfond	1,5	1,3	1,0	5,6	5,9

2.3 Prioritering for kommunen samlet

Netto driftsutgifter (= driftsutgifter - driftsinntekter) viser hvordan kommunen prioriterer de frie midlene. Prioriteringsindikatorerne skal si noe om hvor mye av egne penger kommunen ”velger” å bruke til de enkelte tjenesteområdene. En tjeneste kan sies å være høyt prioritert når en kommune bruker en relativt stor andel av sine ressurser på en bestemt tjeneste. Tabellen under viser andel av totale netto driftsutgifter på tjenesteområdene som inngår i kostnadsnøkkelen i inntektssystemet.

Tabell 3: Andel av totale netto driftsutgifter på tjenesteområdene som inngår i kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Kilde: KR D, beregninger ved Telemarksforsking.

	Farsund			K-gr. 8	Landet
	2010	2011	2012	2012	2012
Administrasjon og styring	10,0	9,2	7,3	7,4	8,3
Barnehage	0,6	12,5	12,3	15,4	14,5
Grunnskole	30,0	27,6	26,4	27,7	24,4
Pleie og omsorg	39,8	34,2	32,4	29,6	30,2
Kommunehelse	4,3	3,9	3,8	4,0	4,1
Samhandling	:	:	2,2	2,2	2,1
Sosialtjeneste	2,5	2,1	3,2	4,5	5,2
Barnevern	3,4	3,1	3,0	3,3	3,1
Sum	90,6	92,6	90,6	94,1	91,9

Siden tabellen bare omfatter tjenesteområdene som inngår i inntektssystemet, er ikke summen lik 100. Blant annet omfattes ikke tekniske tjenester og kultur. I disse tallene er det ikke korrigert for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommunene.

2.4 Beregnet utgiftsbehov

Forskjellene mellom landets kommuner er til dels store når det gjelder kostnadsstruktur og demografisk sammensetning. Både etterspørselen etter kommunale tjenester og kostnadene ved tjenesteytingen vil derfor variere mellom kommunene. Målet med kommunenes inntektssystem er å fange opp slike variasjoner. En ”tar” fra de relativt sett lettdrevne kommunene og ”gir” til de relativt sett tungdrevne. Gjennom kostnadsnøkler bestående av objektive kriterier og vekter, fanges variasjoner i kommunenes utgiftsbehov opp.

Indeks for beregnet utgiftsbehov viser hvor tung eller lett en kommune er å drive, sammenlignet med det som er gjennomsnittet for alle landets kommuner. Farsund kommune fikk beregnet en utgiftsbehovsindeks på 1,0297 i inntektssystemet for 2012 (der indeks lik 1 betyr et utgiftsbehov lik landsgjennomsnittet).

For kommunen samlet bidro delkostnadsnøklerne på administrasjon, grunnskole, pleie og omsorg, kommunehelse og samhandling til å trekke opp utgiftsbehovet med 6,3 prosentpoeng, mens delkostnadsnøklerne på barnehage, barnevern og sosialhjelp trakk ned utgiftsbehovet med 3,3 prosentpoeng.

Tabell 4: Utslag på delkostnadsnøkler i inntektssystemet (utgiftsutjevningen) 2012. Farsund kommune. Kilde: KRD, beregninger ved Telemarksforskning.

Utslag delkostnadsnøkler 2012			
	Vekt	Indeks	Bidrag til «hovedindeks»
Barnehage	0,1596	0,8766	-2,0 %
Administrasjon	0,0955	1,0517	0,5 %
Grunnskole	0,2869	1,1175	3,4 %
Pleie og omsorg	0,3187	1,0689	2,2 %
Kommunehelse	0,0404	1,0072	0,0 %
Barnevern	0,0311	0,9180	-0,3 %
Sosialhjelp	0,0413	0,7372	-1,1 %
Samhandling	0,0265	1,0635	0,2 %
Sum	1,0000	1,0297	2,9 %

2.5 Beregnet utgiftsbehov grunnskole 2012

På grunnskole fikk Farsund beregnet et utgiftsbehov tilsvarende 11,8 prosent over landsgjennomsnittet i 2012. Et utgiftsbehov over landsgjennomsnittet kan i all hovedsak forklares ut fra en høyere andel barn og unge i aldersgruppen 6-15 år (målgruppen) enn landsgjennomsnittet.

Tabell 5: Utslag på delkostnadsnøkkelen for grunnskole 2012. Farsund kommune. Kilde: KRD, beregninger ved Telemarksforskning.

Kriterier	Vekter	Utgifts-behovs-indeks	Bidrag til «hoved-indeks»
Innb. 6-15 år	0,8987	1,1366	12,3 %
Innvandrere 6-15 år, ekskl. Skandinavia	0,0288	0,9730	-0,1 %
Norskfødte med innvanderforeldre 6-15 år, ekskl. Skandinavia	0,0032	0,2575	-0,2 %
Sone	0,0254	0,8091	-0,5 %
Nabo	0,0254	0,9452	-0,1 %
Basistillegg	0,0184	1,2235	0,4 %
Kostnadsindeks	1,0000	1,1175	11,8 %

2.6 Metode for KOSTRA-analyser

Til bruk i KOSTRA-analyser har vi utviklet en metode som gjør sammenligninger mer reelle, ved at det for gitte tjenesteområder tas høyde for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommuner. Den faktiske ressursbruken på ulike tjenesteområder ses i sammenheng med et nivå som vi kaller normert utgiftsbehov (basert på kommunens verdi på aktuell delkostnadsnøkkel innenfor inntektssystemet). Vi beregner da et mer-/mindreforbruk målt mot dette normerte utgiftsnivået. Vi baserer oss på til enhver tid oppdaterte delkostnadsnøkler i inntektssystemet - for de syv tjenesteområdene barnehage, administrasjon, grunnskole, pleie- og omsorg, kommunehelse, barnevern samt sosialtjenester.

I vurderingen av det samlede utgiftsnivået for alle tjenesteområdene tar vi dessuten høyde for kommunens nivå på korrigerede frie inntekter. På den måten kan vi gi et fullstendig bilde av om kommunen ligger høyere eller lavere på samlet ressursbruk enn hva det reelle inntektsnivået (og utgiftsutjevningen over inntektssystemet) skulle tilsi.

Vi vil imidlertid presisere at et slikt beregnet utgiftsnivå generelt ikke må oppfattes som en slags fasit på et "riktig" nivå. Beregningene er mer en illustrasjon på hvordan kommunen har tilpasset seg på de ulike tjenesteområdene - sammenlignet med hva utgiftsbehovet (ifølge kriteriene i inn-

tektssystemet) og de reelle, frie inntektene ideelt sett skulle tilsi. Dessuten skal det nevnes at frie inntekter ikke omfatter for eksempel utbytteinntekter og annen finansavkastning, og at kriteriene i inntektssystemet ikke inkluderer alle tjenesteområder.

Vi har i analysene basert oss på KOSTRA-data for 2012 og tall for tidligere årganger. For øvrig forutsetter vi at kommunen fører regnskapet riktig i henhold til KOSTRA-veilederen.

2.7 Utvidet KOSTRA-analyse Farsund kommune, 2012

Våre beregninger viser at Farsund kommune, på de sentrale tjenesteområdene som inngår i inntektssystemet, hadde merutgifter i forhold til landsgjennomsnittet på ca. 2,9 mill. kr i 2012. Da er det ikke korrigeret for at kommunen tross alt har et høyere beregnet utgiftsbehov enn «gjennomsnittskommunen» (ca. 3,9 prosent i 2012). I forhold til kommunens ”normerte utgiftsnivå”, er det beregnet mindreutgifter på om lag 7,9 mill. kr – dvs. hensyntatt kriteriene og vektene i inntektssystemet. Etter justering for et nivå på korrigerede frie inntekter på 97 prosent av landsgjennomsnittet i 2012 (tilsvarende om lag 13,2 mill. kr), har vi beregnet et samlet merforbruk på om lag 5,2 mill. kr.³

Tabell 6: Ressursbruk/prioritering sett i sammenheng med beregnet utgiftsbehov. Farsund kommune 2012. Kilde: KOSTRA/KRD, beregninger ved Telemarksforskning.

	Beregnet utgiftsbehov 2012	Netto driftsutgifter 2012			Mer-/mindreutgift Farsund ift.	
		Landsgjennomsnitt	Farsund	Farsund "normert nivå"	Landsgjennomsnittet	"Normert utgiftsnivå"
		kr pr innb	kr pr innb	kr pr innb	1000 kr	1000 kr
Barnehage	0,8766	7 188	6 223	6 301	-9 111	-737
Administrasjon	1,0517	4 109	3 701	4 321	-3 852	-5 856
Grunnskole	1,1175	11 896	13 024	13 294	10 649	-2 550
Pleie og omsorg	1,0689	14 944	16 439	15 974	14 114	4 393
Kommunehelse	1,0072	2 044	1 913	2 059	-1 237	-1 376
Barnevern	0,9180	1 525	1 521	1 400	-38	1 142
Sosialhjelp	0,7372	1 864	1 060	1 374	-7 591	-2 965
Sum	1,0297				2 936	-7 949
Sum inntektsjust.						5 223

³ (=13,2-7,9)

2.7.1 Netto driftsutgifter og mer-/mindreutgifter fordelt på aktuelle KOSTRA-funksjoner på grunnskole, Farsund 2012

I tabellen under har vi også beregnet mer-/mindreutgifter i forhold til landsgjennomsnittet og «normert nivå» på den enkelte KOSTRA-funksjon på grunnskole.

På grunnskole har vi beregnet at kommunen hadde mindreutgifter på om lag 2,6 mill. kr i forhold til et normert beregnet utgiftsbehov i 2012. Vi finner at kommunen hadde merutgifter på om lag 3,4 mill. kr på funksjon 202 Grunnskole, og mindreutgifter på om lag 5,9 mill. kr på øvrige «grunnskole-funksjoner» i forhold til kommunens «normerte nivå».

Tabell 7: Mer-/mindreutgifter på barnehage og grunnskole i forhold til landsgjennomsnittet og kommunens «normerte utgiftsnivå». KOSTRA-funksjoner barnehage og grunnskoleopplæring. Farsund kommune 2012. Kilde: KOSTRA/KRD, beregninger ved Telemarksforsking.

	Netto driftsutgifter (kr per innb)		Mer-/mindreutgifter (1 000 kr) Farsund ift.	
	Farsund	Landsgjen- nom-snittet	Landsgjennom- snittet	"Normert nivå"
Grunnskole (F202, 214, 215, 222, 223)	13 024	11 896	10 649	-2 550
202 Grunnskole	10 626	9 187	13 586	3 393
214 Spesialsaker	0	125	-1 183	-1 323
215 Skolefritidstilbud	169	204	-337	-564
222 Skolelokaler	1 841	2 154	-2 956	-5 346
223 Skoleskyss	389	226	1 540	1 289

Tabellen under viser utgiftsutjevneende tilskudd/trekk på ulike tjenesteområder i inntektssystemet fra 2011 til 2014. Som det framgår av tabellen, reduseres kommunens utgiftsbehov på grunnskole noe fra 2012 til 2014. Konsekvensen av dette er at kommunen får beregnet et lavere utgiftsutjevneende tilskudd på dette tjenesteområdet fra 2012 til 2014.

Tabell 8: Utgiftsutjevning 2011-2014 – fordelt på delkostnadsområder. Farsund kommune. Kilde: KRD/beregninger ved Telemarksforsking

	Utslag fra delkostnadsnøkene				Tillegg/trekk (omfordeling) for kommunen i 1000 kr			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Barnehage	0,8763	0,8766	0,8984	0,9246	-7 562	-7 979	-7 065	-5 453
Administrasjon	1,0491	1,0517	1,0539	1,0561	1 837	1 999	2 188	2 321
Grunnskole	1,1005	1,1175	1,1093	1,0864	11 246	13 662	13 375	10 831
Pleie og omsorg	1,0989	1,0689	1,0648	1,0803	12 363	8 897	8 786	11 105
Helse	1,0093	1,0072	1,0106	1,0100	147	118	187	180
Barnevern	0,9162	0,9180	0,9431	0,9720	-1 023	-1 033	-753	-387
Sosialhjelp	0,7299	0,7372	0,7237	0,7295	-4 374	-4 398	-5 739	-5 733
Samhandling		1,0635	1,0706	1,0694		682	795	798
Kostnadsindeks	1,0335	1,0297	1,0273	1,0309	12 712	12 023	11 785	13 647
Nto.virkn. statl/priv. skoler					-601	-53	121	395
Sum utgiftsutjevn m.m.					12 110	11 970	11 905	14 042

3. Elevtallsutvikling

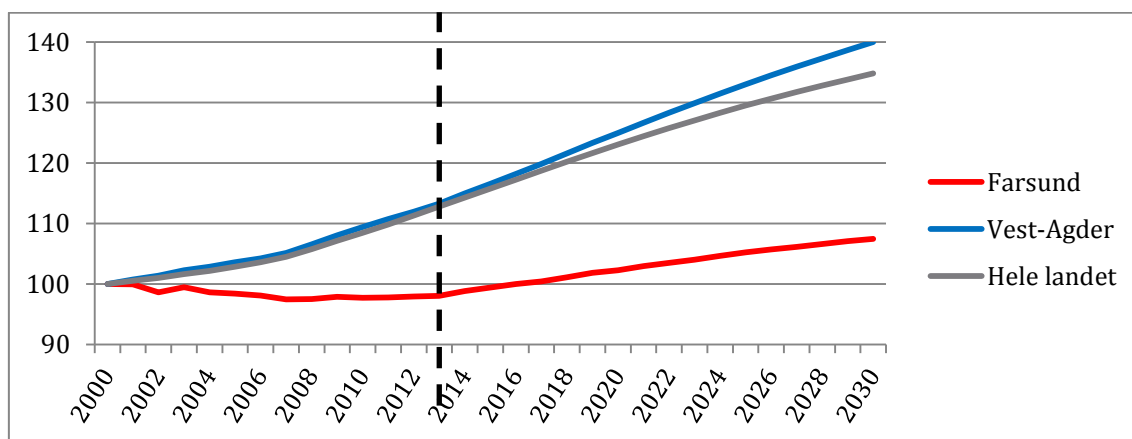
Både den samlede befolkningen og barne- og ungdomsgruppene i Farsund har blitt noe redusert de siste årene. Prognosene tilsier en forholdsvis snarlig vekst, om enn ikke like stor som for Vest-Agder eller hele landet. Det synes å ha vært en stor tilflytting av barn under grunnskolealder.

3.1 Befolkningsframskrivninger for Farsund kommune

Under presenteres befolkningsframskrivninger for Farsund kommune. Vi finner det naturlig også å se på historiske utviklingstrekk som grunnlag for å utarbeide et mer robust prognosemateriale. Med tanke på kapasitet innenfor grunnskolen, er det naturligvis utviklingen i antall 6-15-åringer som vies spesiell oppmerksomhet.

Siste befolkningsframskriving fra SSB ble publisert i juni 2012 og er basert på registrert folketall 1. januar 2012. Kommunevise tall er tilgjengelige fram til 2040. SSBs mellomalternativ (MMMM), som står for mellomnivået for fruktbarhet, levealder, innenlands mobilitet og netto innvandring, ser vi på som det mest realistiske alternativet.

Fra 2013 til 2030 foreskriver SSB en befolkningsvekst for Farsund på 9,6 prosent, eller 905 personer. Til sammenligning er det forventet en befolkningsvekst for fylket og landet på hhv. 23,6 prosent og 19,5 prosent. Fra 2000 til 2013 har Farsund hatt en befolkningsnedgang på 2,0 prosent, eller 189 personer. Vest-Agder har hatt en befolkningsvekst på 13,3 prosent, mens det på landsbasis har vært en vekst på 12,8 prosent.

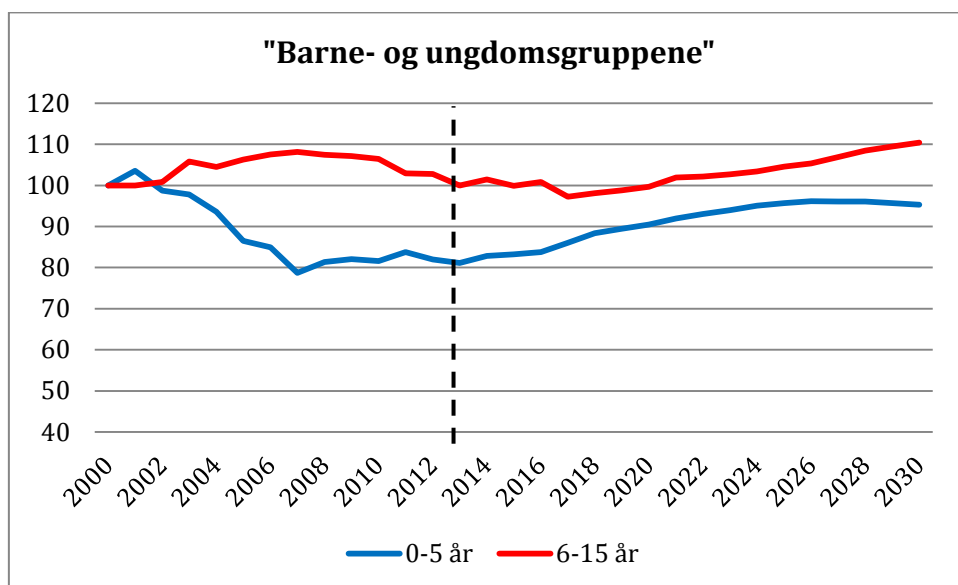
Figur 2: Befolkningsutvikling 2000-30, indeksert slik at nivået i 2000=100. Kilde: SSB

I oppstillingene under er det brukt tilnærmet samme aldersfordeling som inntektssystemet opererer med. Dette gir et godt grunnlag for å kunne se et potensielt press på tjenestetilbudet og for å få en korrekt dimensjonering av tjenestene.

Tabell 9: Prosentandel av befolkningen i ulike aldersgrupper 1.1.2013. Kilde: SSB.

	Farsund	Vest-Agder	Hele landet
0-5 år	6,9	7,9	7,4
6-15 år	13,6	13,0	12,2
16-66 år	63,6	66,2	67,0
67-79 år	10,9	8,7	8,9
80-89 år	4,0	3,5	3,6
90 år og eldre	0,9	0,8	0,8
0-66 år	84,2	87,1	86,7
67 år og eldre	15,8	12,9	13,3

Farsund har generelt en noe eldre befolkning enn landsgjennomsnittet. Andelen eldre over 67 år utgjorde 15,8 prosent av befolkningen 1.1.2013. Tilsvarende andel for fylket og landet var hhv. 12,9 prosent og 13,3 prosent. Samtidig har Farsund en høyere andel barn og unge i grunnskolealder (=13,6 prosent) enn fylkes- og landsgjennomsnittet.

Figur 3: Befolkningsutvikling 2000-2013, videreført med SSBs framskrivninger 2013-2030 (alt M). 0-5 år og 6-15 år. Farsund kommune. Indeksert slik at nivået i 2000=100. Kilde: SSB.

I figuren over ser vi faktisk utvikling i ulike aldersgrupper fra 2000 til 2013, videreført med SSBs framskrivninger fra 2014-2030. Ifølge SSB er det ventet en moderat vekst i de yngste aldersgruppene i de neste årene. Fra 2013 til 2030 anslår SSB en vekst i aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år på

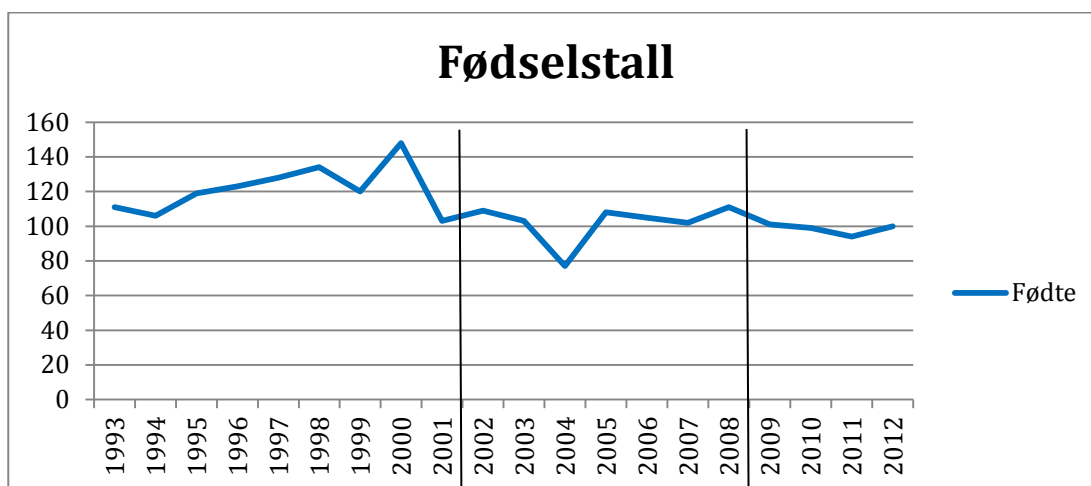
hhv. 17,5 prosent og 10,4 prosent. Til sammenligning er det for kommunen totalt anslått en vekst på 9,6 prosent i samme periode.

Oppstillingen under viser antall personer i ulike aldersgrupper i 2000 og 2013, videreført med SSBs framskrivinger (alternativ «4M») i 2020, 2025 og 2030.

Tabell 10: Prosentandel av befolkningen i ulike aldersgrupper per 1.1.2013. Kilde: SSB.

	2000	2013	2020	2025	2030
0-5 år	809	656	732	774	771
6-15 år	1 285	1 285	1 281	1 344	1 419
16-66 år	6 169	6 004	6 003	5 991	5 974
67-79 år	909	1 033	1 334	1 405	1 397
80-89 år	408	376	403	532	669
90 år og eldre	50	87	97	91	116
Totalt	9 630	9 441	9 850	10 137	10 346

Fødselstallene i en kommune er det viktigste grunnlaget for å forutsi framtidige elevtall i kommunen. Fødselstallene i Farsund viste en betydelig vekst på nittitallet og en kraftig nedgang etter århundreskiftet. Fra et nivå på rundt 120 fødte per år rundt 1990 synes nå fødselstallene å være forholdsvis stabile på rundt 100 per år.

Figur 4: Fødselstall de siste 20 årene i Farsund kommune (SSB).

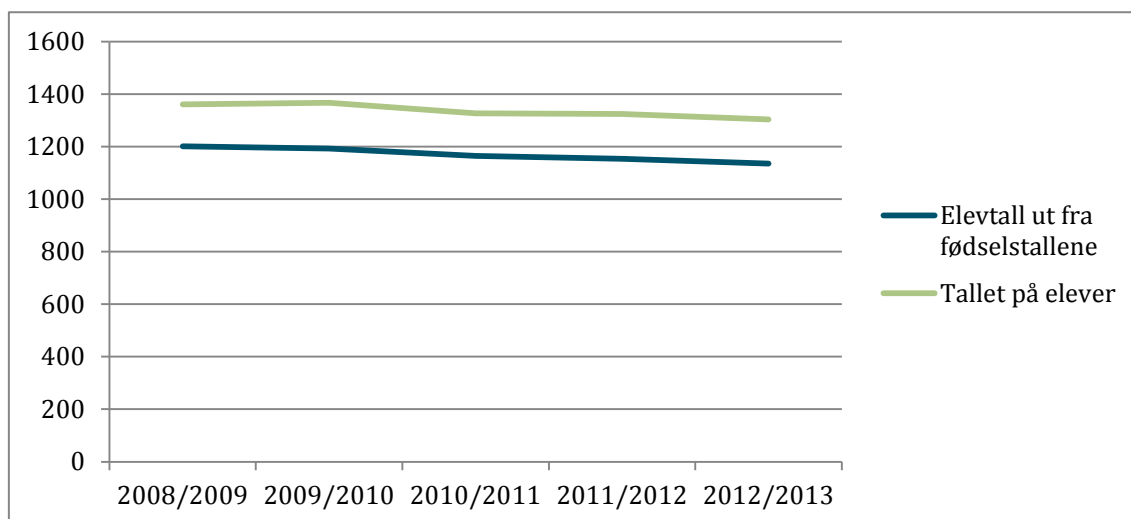
Elevtallet i grunnskolen består av ti årskull. Ved å addere fødselstallene fra 1999 til 2008 får vi en indikator på samlet elevtall i 2014. Fødselstallene fra 2002 til 2008 gir en indikasjon på elevtallet på barnetrinnet. Slik kan vi beregne fødselstallenes bidrag til elevtallene, år for år. Fødselstallene gir likevel ikke noe nøyaktig bilde av det framtidige elevtallet i en kommune.

Elevtallet rapporteres hvert år 1. oktober. Tabellen under finnes på Utdanningsdirektoratets hjemmeside:

Tabell 11: Elevtall og lærertall i Farsund kommune (Skoleporten/Utdanningsdirektoratet).

Indikator og nøkkeltall	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
Talet på elever	1 361	1 367	1 327	1 324	1 303
Talet på skolar	6	6	6	6	6
Talet på lærarar med kontaktlærarfunksjon	97	94	100	98	78
Talet på lærarar	123	126	127	128	134

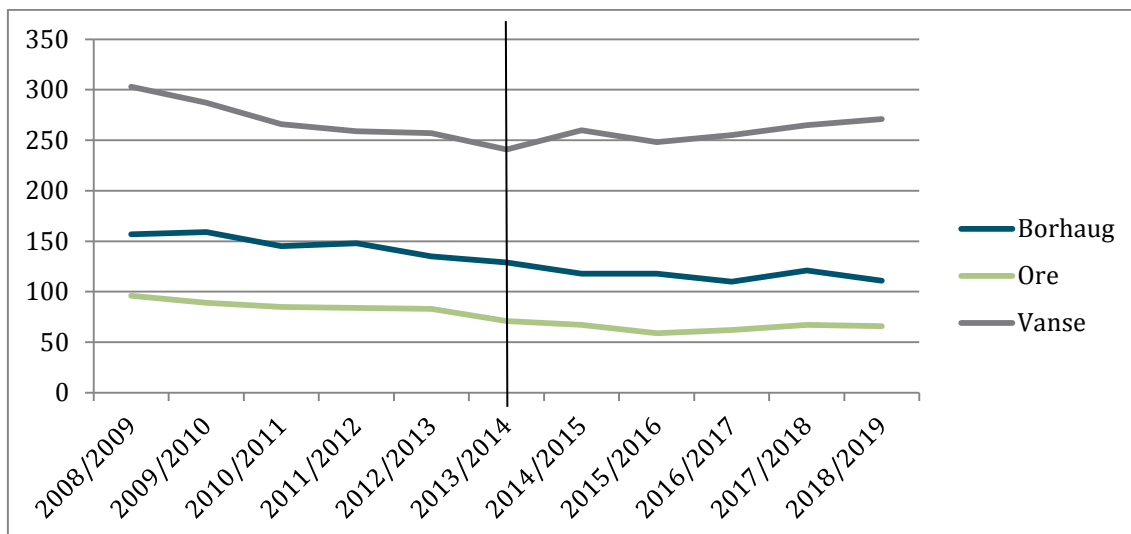
I oktober 2012 var det 1 303 elever i Farsund kommune, hvorav 28 elever i privat skole. Elevtallet er langt større enn det fødselstallene skulle tilsi. Slik har det vært i lengre tid.

Figur 5: Sammenstilling av elevtall og fødselstall.

Vi ser dermed at fødselstallene ikke fullt ut forklarer elevtallene. Gjennomgående er elevtallene i Farsund ca. 160-170 større enn det som fødselstallene skulle tilsi.

Elevtallene vil ha en «tilfeldig» variasjon fra det ene årskullet til det neste. Likevel ser vi at summen av elever har vært forholdsvis jevnt synkende de siste årene. Dette skyldes at stadig færre av de store årskullene fram til og med år 2000 er elever i grunnskolen. De har nå gått ut av barne-trinnet, men er fortsatt representert på ungdomstrinnet. I denne sammenheng er det elevene i Ore, Vanse og Borhaug skoler vi skal se nærmere på.

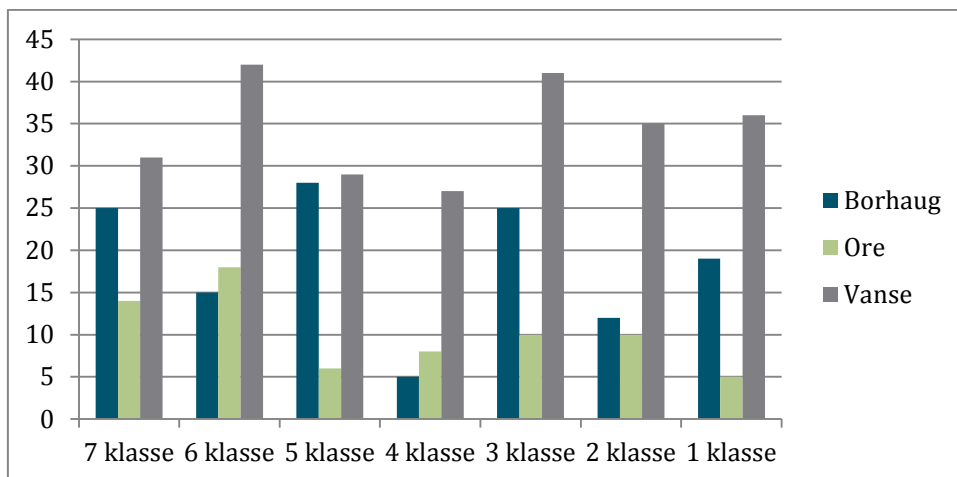
Figur 6: Kjente elevtall etter skoleår. Offisielle tall til og med 2012/2013. Kjente barnetall i kommunen deretter (Opplysninger fra kommunalsjefen).

Elevtallene er basert på de offisielle tallene fram til og med 2012/2013. Når det gjelder årskullene som ennå ikke har startet i grunnskolen, opplyses det som mulige feilkilder:

- I noen tilfeller er det elever som ikke er plassert i nærskole. Disse er forsøkt plassert ut fra bosted.
- Jo yngre årsklasse av elever som ikke har startet på skolen, jo større usikkerhet i elevtall, da det kan forekomme en del flytting før skolestart.
- Enkelte barn blir søkt inn på andre skoler enn det som er barnets nærskole.
- Barn som blir søkt inn på Farsund kristne grunnskole.

Figuren over viser likevel at man ikke kan forvente ytterligere nedgang i elevtallene i denne delen av Farsund kommune. Fordelingen mellom skolene synes likevel å kunne endre seg noe ved at Vanse skole vil vokse, mens de to andre skolene vil stabilisere seg, muligens på et litt lavere elevtall enn for skoleåret 2013/2014.

Hvis vi ser på barneskolekretsene, vil variasjonen i årskullene være relativt stor. Her er det først og fremst gjennomsnittene som gir mening. Borhaug skole har gjennomsnittlig ca. 18 elever per årstrinn, Ore skole har gjennomsnittlig ca. 10 elever, og Vanse skole har gjennomsnittlig ca. 34 elever.

Figur 7: Elevtall på barnetrinnet høsten 2013.

3.2 Netto tilflytting og stabilisert fødselstall

Som nevnt, vil barnetall og elevtall kunne være noe forskjellig i kommunene, i hovedsak fordi noen elever går i privatskole eller i en skole utenfor egen kommune. Det er for tiden ca. 30 elever i Farsund kommune som går på den private Farsund kristne grunnskole. Dette gir liten innvirkning på vurderingen av framtidige elevtall ved de tre skolene som vurderes her.

Barnekullene i kommunen har vokst betydelig. Gjennomsnittlig har hvert årskull under skolealder årlig fått en tilvekst på ca. fem barn. Veksten i årskull etter skolestart er de samme årene ubetydelig. Den store tilflytting av førskolebarn tilsier at man ikke bare kan legge fødselstallene til grunn ved planlegging av grunnskolens virksomhet.

3.3 Hvordan påvirkes kommunens utgifter av den fremtidige demografiske utviklingen?

Kommunesektoren har ansvaret for bl.a. barnehager, grunnskole og pleie- og omsorgstjenester. Dette er tjenester som i hovedsak er rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, og hvor utgiftene i stor grad påvirkes av den demografiske utviklingen.

Flere 0-5-åringer og 6-15 åringer trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage og grunnskole. Flere eldre i aldersgruppen 67-79 år og over 90 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenesten, mens færre eldre i alderen 80-89 år trekker i motsatt retning.

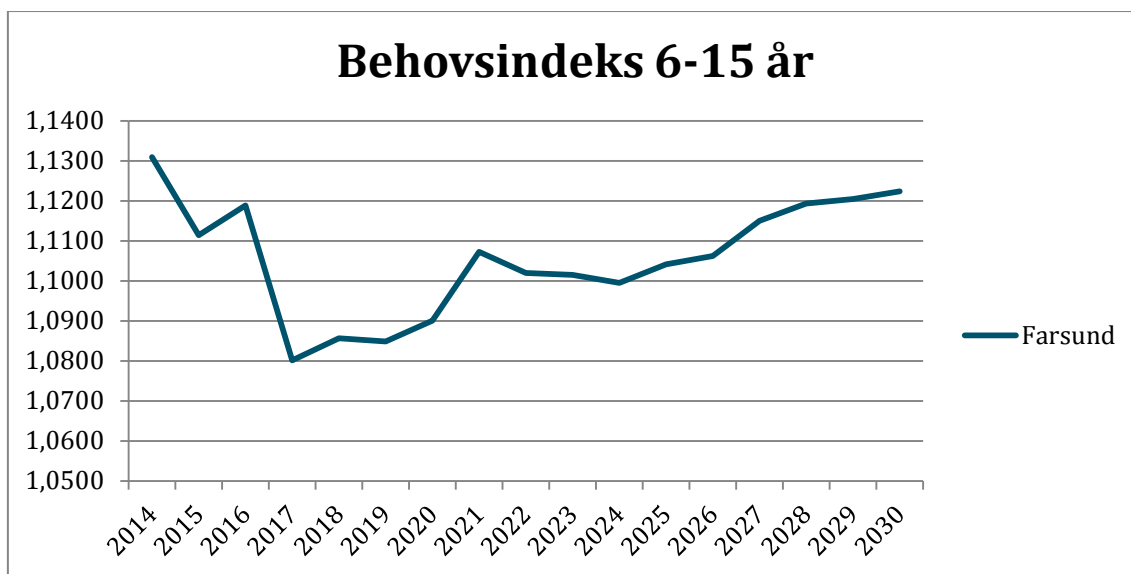
Vi har beregnet hvor store mer-/mindreutgifter Farsund kommune kan få som følge av befolkningsutviklingen. Vi har brukt det samme beregningsopplegget som Det tekniske beregningsutvalg

for kommunal økonomi (TBU) benytter. Mens TBU bare har anslått demografikostnader for 2014, har vi også sett på kostnadene i perioden fram mot 2030. TBU presiserer at beregningene må betraktes som grove anslag. Vi vil understreke at usikkerheten også vil øke når vi ser flere år framover i tid. Vi tar ellers utgangspunkt i middelalternativet (4M-alternativet) fra de siste befolkningsframskrivingene til SSB.

3.3.1 Behovsindeks aldersgruppen 6-15 år fram til 2030

Farsund får i dag beregnet en behovsindeks knyttet til aldersgruppen 6-15 år tilsvarende om lag 13 % over landsgjennomsnittet. Hvis vi tar utgangspunkt i framskrivningene fra SSB (alt. MMMM), ser vi at behovsindeksen vil reduseres i de nærmeste årene – i 2017 vil indeksen ligge om lag 8 % over landsgjennomsnittet.

Etter 2017 er det anslått at behovet igjen gradvis vil øke. I 2030 er det anslått en behovsindeks på om lag 12 % over landsgjennomsnittet.

Figur 8: Behovsindeks for aldersgruppen 6-15 år.

3.3.2 Beregnede mer-/mindreutgifter 2014-2030 som følge av den demografiske utviklingen – Farsund kommune

Tabellen under viser prognoser for befolkningsutvikling i ulike aldersgrupper fram til 2030. Vekst i aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år i Farsund kommune i årene fram til 2030 trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage og grunnskole. Flere eldre i aldersgruppene over 67 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenestene.

Tabell 12: Prognoser for befolkningsutvikling i ulike aldersgrupper fram til 2030. Farsund kommune. Kilde: SSB (alternativ «4M).

	2013	2013-2020	2021-2030	2013-2030
0-5 år	2,1 %	11,6 %	3,6 %	17,5 %
6-15 år	1,5 %	-0,3 %	8,3 %	10,4 %
16-18 år	-0,2 %	-13,6 %	9,2 %	-6,7 %
19-66 år	-0,3 %	1,0 %	-0,9 %	0,0 %
67-79 år	5,7 %	29,1 %	3,3 %	35,2 %
80-89 år	-2,9 %	7,2 %	54,1 %	77,9 %
90 år og eldre	11,5 %	11,5 %	33,3 %	33,3 %
Sum	0,8 %	4,3 %	4,3 %	9,6 %

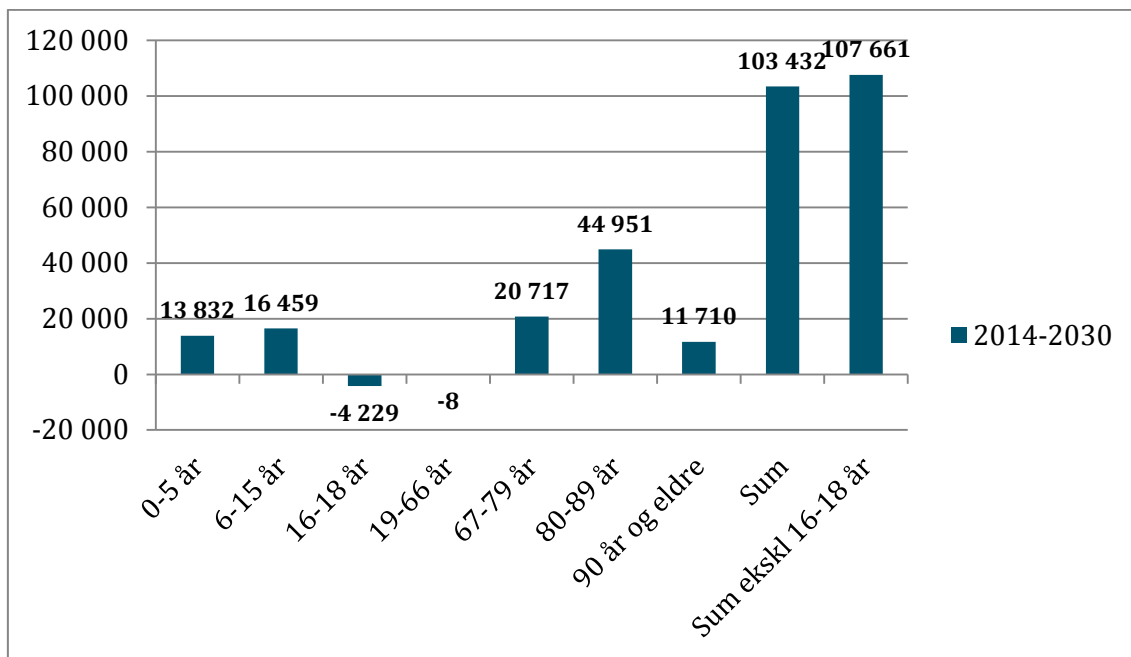
Tabellen og figuren under gir en forventet oversikt i kroner for perioden 2014-2030. Det anslås at Farsund vil få økte demografikostnader på om lag 107,7 mill. kr.⁴ I aldersgruppen 6-15 år er det isolert sett anslått merutgifter på om lag 16,5 mill. kr.

- I aldersgruppene 0-66 år er det isolert sett anslått merutgifter på om lag 26,1 mill. kr.
- I aldersgruppene 67 år og eldre er det isolert sett anslått merutgifter på om lag 77,4 mill. kr.

Tabell 13: Mer-/mindreutgifter (i kroner) som følge av den demografiske utviklingen.

	2014	2014-2020	2021-2030	2014-2030
0-5 år	-243	8 174	5 658	13 832
6-15 år	281	-2 954	19 413	16 459
16-18 år	1 153	-9 995	5 766	-4 229
19-66 år	-339	1 267	-1 275	-8
67-79 år	3 456	17 156	3 561	20 717
80-89 år	-1 529	4 281	40 670	44 951
90 år og eldre	4 038	4 038	7 672	11 710
Sum	6 818	21 967	81 465	103 432
Sum ekskl. 16-18 år	5 665	31 962	75 699	107 661

⁴ Aldersgruppen 16-18 år kan i stor grad knyttes til fylkeskommunen og er derfor holdt utenom i den siste linjen.

Figur 9: Mer-/mindreutgifter (i kr) som følge av den demografiske utviklingen fram mot 2030.

4. Kapasitet

4.1 Innledning

Kommunen skal oppfylle retten til grunnskoleopplæring for alle som er bosatt i kommunen (Oppføringsloven § 13-1). Kommunen står forholdsvis fritt i organiseringen av skolesektoren ved selv å kunne bestemme tallet på skoler og hvor de skal plasseres.

Hver skole må planlegges slik at den kan ta inn alle elevene som sogner dit. Selv i store skoler kan det være betydelige variasjoner i antall elever på hvert årstrinn. På barnetrinnet vil to (tre) klasser kunne romme 56 (84) elever. Hvis det planlegges for to fulle paralleller, kan det derfor være fint å ha noen «ekstra» klasserom til å dekke opp en tredje klasse på enkelte trinn. Ellers vil man måtte planlegge for et gjennomsnittlig antall elever under hhv. 56 og 84 på trinnet, f. eks. hhv. 40 og 70.

Farsund kommune har fire skoler med barnetrinn. Ore skole er fådelt, Borhaug, Farsund og Vanse er fulldelte skole. Farsund skole har både barne- og ungdomstrinn. Vi skal i dette kapitlet vurdere hvilken kapasitet de rene barneskolene har. I den forbindelse vil vi vurdere om skolene kan ta imot et økt antall elever.

En skolebygningens kapasitet blir her brukt som et uttrykk for hvor mange elever den kan romme. Til grunn for vurderingene ligger det en del forutsetninger som følger norsk og skandinavisk skoletradisjon. Dette er både skrevne og uskrevne normer. I andre land vil man legge andre normer til grunn og som regel finne plass til langt flere elever i tilsvarende bygg.

4.2 Klasser og klassedeling

Før 2003 hadde opplæringsloven regler for klassestørrelsene. Det var anledning til å ha maksimalt 30 elever i klasser med elever fra samme årskull på ungdomstrinnet. På barnetrinnet var grensen satt til 28. Med to årstrinn i klassen kunne man ha 24 elever, og med tre årstrinn i klassen kunne man ha 18 elever.

En del kommuner og skoler hadde som en forsøksordning organisert elevene annerledes. Dette kunne gi en mer effektiv måte å bruke tildelte lærertimer på. Reglene for klassedeling ble opphevet i 2003. § 8-2 i opplæringsloven regulerer klasseinndelingen.

§ 8-2. Organisering av elevane i klassar eller basisgrupper

I opplæringa skal elevane delast i klassar eller basisgrupper som skal vareta deira behov for sosialt tilhør. For delar av opplæringa kan elevane delast i andre grupper etter behov. Til vanleg skal organiseringa ikkje skje etter fagleg nivå, kjønn eller etnisk tilhør. Klassa-

ne, basisgruppene og gruppene må ikkje vere større enn det som er pedagogisk og tryggleiksmessig forsvarleg.

Klassen eller basisgruppa skal ha ein eller fleire lærarar (kontaktlærarar) som har særleg ansvar for dei praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjeremåla som gjeld klassen eller basisgruppa og dei elevane som er der, mellom anna kontakten med heimen.

For å unngå at bortfallet av klassesdelingsregler skulle føre til trangere rammer for undervisningen gjorde Stortinget 18. juni 2003 også følgende vedtak.

Stortinget ber Regjeringen gjennom tilsynsordningen påse at oppheving av delingstallet ikke blir brukt som et sparetiltak. Klassesdelingstallet skal ligge til grunn som minstenivå for ressurstildeling også etter at bestemmelsen om klassesdelingstall er opphevet.

Stortinget ber Regjeringen i den annonserte stortingsmelding på grunnlag av Kvalitetsutvalgets innstilling å vurdere ulike modeller for ressurstildeling til skolene.

Dette vedtaket innebærer at skolene må beregne et minimums lærertimetall ved å ta utgangspunkt i de gamle klassesdelingsreglene. For hver klasse etter tradisjonell inndeling skal man beregne et minimum antall lærertimer lik antall undervisningstimer for klassen. Nødvendige delingstimer og timer til spesialundervisning kommer i tillegg.

Både i fådelte skoler, som Ore, og i fulldelte skoler, som Borhaug og Vanse, med årskull fra 5 til 50 elever vil «de gamle» klassesdelingsreglene tilsi en forholdsvis stor variasjon i klassestørrelsene. De nye reglene gir anledning til en utjevning av klassestørrelsene innen hver enkelt skole ved å sette klassene sammen av elever fra flere årstrinn, selv i fulldelte skoler.

4.3 Hjemmeklasserom

Uten at det formelt er krav om det, baserer vi oss vanligvis i Norge på at hver klasse eller basisgruppe har et hjemmeklasserom hvor den delen av opplæringen foregår som ikke krever spesialrom. I tillegg til hjemmeklasserommet er det vanlig med grupperom for å gi anledning til å dele klassene i noen aktiviteter og dermed variere arbeidsformene ut over det man kan gjøre i hjemmeklasserommet. Innenfor denne ordningen er det likevel ikke uvanlig at en klasse «låner» en annen klasses hjemmeklasserom, hvis dette er ledig, og man har behov for flere gruppedelinger enn det tilgjengelige grupperom tillater.

De fysiske rammene danner ett av grunnlagene for organiseringen av skolen i klasser og grupper. Når kommunen skal bygge eller renovere skoler, er det fornuftig å legge til grunn en arealnorm per elev og lærer i klasserommene. Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. utgitt av Statens helsetilsyn i 1998, setter et minimum på 2 m² per elev/ansatt. I veilederen står det på s 36.:

Grunnskolen

Et høyt antall elever i klasserommet er en belastning på inn klima. Ved beregning av elevantall i et vanlig klasserom bør det planlegges etter en arealnorm på minimum 2 m² pr. elev. Det må tas hensyn til rommets utforming, rominnhold og ventilasjonsforhold. Når forholdene skal legges til rette for varierte arbeidsformer og spesielt utstyr, bør arealet være større, f. eks. 2.5 m² pr. elev. Areal for de ansatte kommer i tillegg til dette arealet. I tillegg til en arealnorm på minimum 2 – 2.5 m² pr. elev bør klasserommet også være utformet med en avstand mellom elevens bord og varmekilde samt ventilasjonsåpning og vindu på minimum 80 cm.

Farsund kommune har ikke vedtatt noen egen arealnorm for sine skoler. Med bakgrunn i normen på 2 m²-2,5 m² per elev og ansatt kan man for hver enkelt skole utarbeide en tabell for vanlige klasserom. Denne viser øvre grense for tallet på elever. Spesialrom og separate grupperom holdes utenom. I delkapitlet under, Arealnormer i praksis, vil vi belyse dette ved å se på hvilke normer andre kommuner legger til grunn.

4.4 Spesialrom

Opplæringsloven sier spesielt at elevene skal ha tilgang til skolebibliotek, enten i egen skole eller så nær at det kan brukes aktivt i opplæringen. En del skoler har også innredet egne rom for IKT, som kan brukes i en rekke fagsammenhenger. Bruken av «fagrom» eller spesialrom er ikke direkte hjemlet i regelverket. Det har tradisjonelt vært vanlig med spesialrom til bruk i undervisningen i fagene mat og helse, kunst og håndverk, kroppsøving, musikk og naturfag. Spesialrom gir både plass til egne utstyrssamlinger og mulighet til aktiviteter som vanlige klasserom ikke har plass til eller ikke er innredet for. Det er av pedagogiske grunner ønskelig at undervisningen i de nevnte fagene foregår i spesialrom, selv om det nok ikke er uvanlig at teoristoff gjennomgås i klasserommet. Deling i grupper på maksimalt 15 (16) elever er i mange situasjoner påkrevet både av sikkerhetsmessige grunner og for å kunne gi tilstrekkelig lærerstøtte. Under er det vist en planleggingsmal for vurdering av behov for spesialrom for skoler med barnetrinn. (En tilsvarende mal kan settes opp for skoler med ungdomstrinn eller for kombinerte skoler.) Forklaringen finnes i [Vedlegg 4](#).

Tabell 14: Planleggingsmal for spesialrom ved skole med barnetrinn.

Barnetrinn		Utnyttelsesgrad	80 %	Timer per uke	18			
Fag	Uke timer	Andel deling (% av time ne)	Uke timer en parallel	Antall rom en parallel	Uke timer to parallelle r	Antall rom to parallelle r	Uke timer tre parallelle r	Antall rom tre parallelle r
Naturfag	8,63	0 %	9	1	18	1	27	2
Kunst og Håndverk	12,55	50 %	19	2	38	3	57	4
Mat og helse	3	100 %	6	1	12	1	18	1
Musikk	7,5	0 %	8	1	16	1	24	2
Kroppsøving	12,58	0 %	13	1	26	2	39	3

Tabellen over legger inn følgende antakelser:

1. Klassene deles ikke i naturfagstimene.
2. Klassene deles i halvparten av timene i kunst og håndverk.
3. Klassene deles i alle timene i mat og helse.
4. Klassene deles ikke i musikk.
5. Klassen deles ikke i kroppsøvingstimene. Svømmeopplæring skjer utenfor skolen.
6. Timeplanen er lagt slik at spesialrommene benyttes i inntil 80 % av skoleuka (18 timer).

Dette er forutsetninger som kan endres.

4.4.1 Arealnormer i praksis

De færreste kommuner har generelle normer for utformingen av skolene sine. Dette skyldes at små og mellomstore kommuner forholdsvis sjelden bygger nytt. Ved ombygginger tilpasser man bygningen så godt man kan, uten at det stilles like strenge krav til arealeffektivitet som ved nybygg.

I Kunnskapsløftets generelle del gis det ingen spesifikke anvisninger om hvordan man skal innrette skolene for at de skal fremme læring. I Læringsplakaten står det riktignok at skolen skal

- fremme tilpassa opplæring og varierte arbeidsmåtar
- sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmar helse, trivsel og læring

Disse punktene tilsier at man ikke bør velge de snaueste arealnormene som veilederen angir (2 m² per elev/ansatt).

Det er ved å se på nye skolebygg at man kan få et bilde på hvordan arealnormer og -behov vurderes i praksis. Tradisjonelt har man i Norge delt elevenes arbeidsarealer inn i (hjemme-) klasserom, grupperom og spesialrom. De siste generasjonene har eksperimentert med åpne skoler (ikke delevegger mellom «klasserommene») og baseskoler (hjemmeklasserommene løses opp og arbeidsareal deler seg inn i etter arbeidsform). Dette i seg selv gir ikke nye arealnormer.

De fleste små og middels store kommunene bygger, som nevnt, nye skoler så sjelden at de vanligvis ikke utvikler standardbestemmelser for planlegging av nye skolebygg. Hvis vi går til store kommuner, kan vi imidlertid finne slike normer.

Bergen kommune reviderte sin skolebruksplan i 2010. Planen skal gjelde for tidsrommet 2011-2024. (Den forrige ble vedtatt i 2006.)

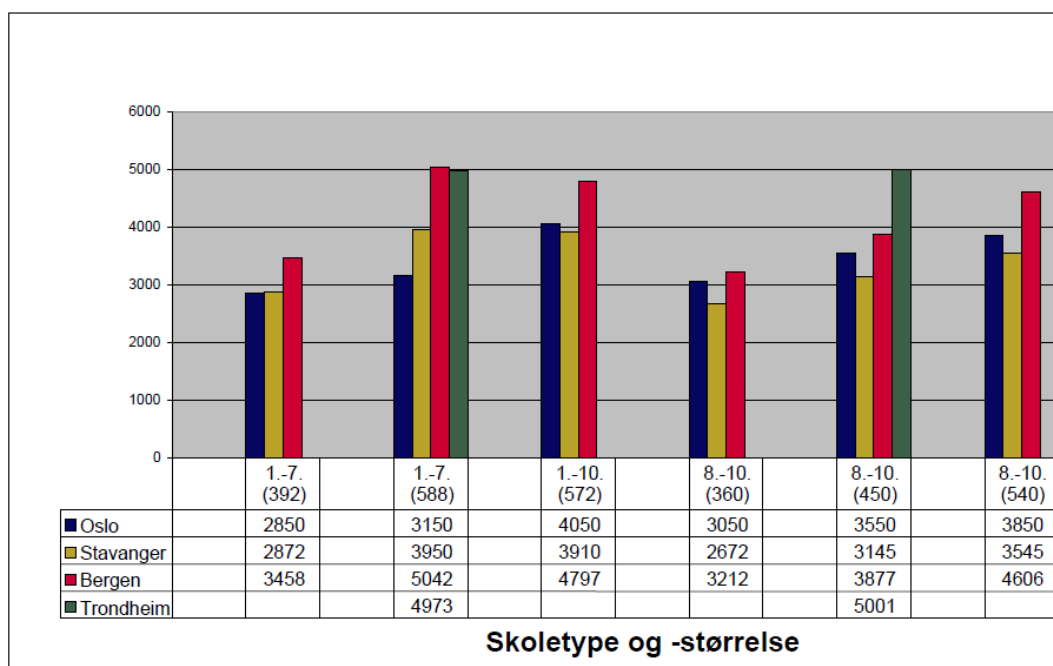
Figuren under er et klipp fra den nye skolebruksplanen. Vi ser her at man skiller mellom nettoareal og bruttoareal. Forskjellen kan ligge på ca. 20–30 %. Kroppsøvingsarealer er ikke tatt med.

TABELL 6 | Sammenligning av eksisterende og nye arealnormer (ekskl. kroppsøvingsarealer)

Elevtall	Gjeldende norm: barneskole 392 elever	Ny norm: barneskole 400 elever	Gjeldende norm: barneskole 588elever	Ny norm: barneskole 600 elever	Gjeldende norm: ungdomsskole 450 elever	Ny norm: ungdomsskole 500 elever
netto pr. elev (m ²)	8,82	8,35	8,57	7,87	8,62	7,98
brutto pr. elev(m ²)	11,47	10,85	11,15	10,23	11,2	10,37

Figur 10: Tabell fra skolebruksplan for Bergen 2011-2024.

Tabellen viser at utviklingen i Bergen synes å gå i retning av noe mindre arealer. Dette baserer seg delvis på egne erfaringer og på andres. I den nye skolebruksplanen i Bergen har man en sammenligning av arealbruken i landets fire største kommuner.

FIGUR | Sammenligning av totalt nettoareal (m²) ved nybygg av skoler i ulike kommuner pr 2009 (Trondheim har bare oppgitt arealtall på to skoletyper).

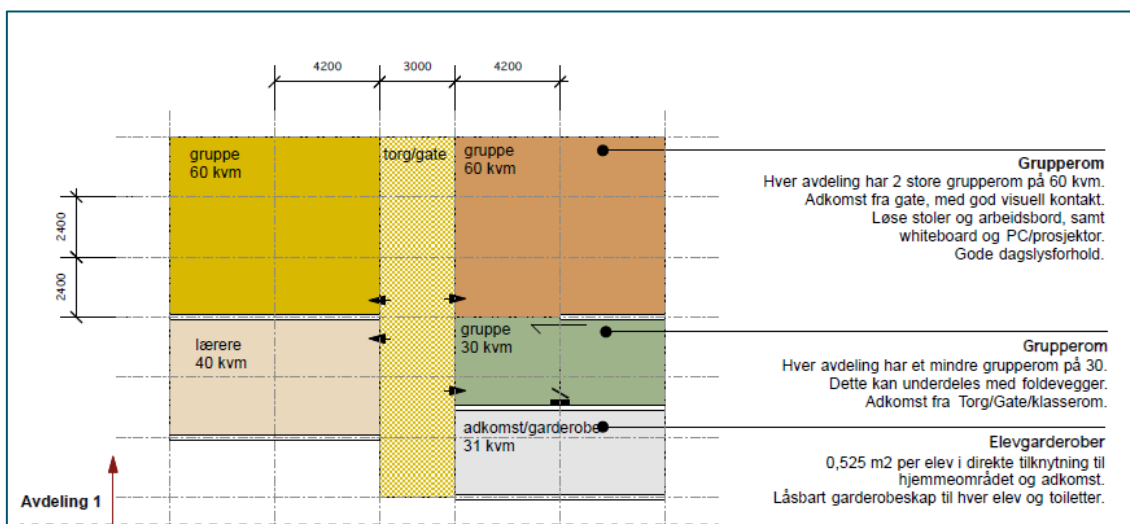
Figur 11: Sammenligning av arealbruk i landets fire største kommuner. Fra skolebruksplan for Bergen 2011-2024.

Figuren over viser nettoarealet i forholdsvis nybygde skoler. Det må antas at bruttoarealet ligger omtrent 30 % over dette. Oslo og Stavanger har betydelig færre kvadratmeter per elev enn det vi finner i tilsvarende skoler Bergen og Trondheim.

Oslo har et spesifisert standardprogram for sine skoleanlegg. Der legger man følgende normer til grunn:

- 2,5 m² for hver elev når man regner med klasserom og grupperom
- En lærer per 11 elever. Hver lærer utløser 4 m² til individuell arbeidsplass og 2 m² til team/møterom.

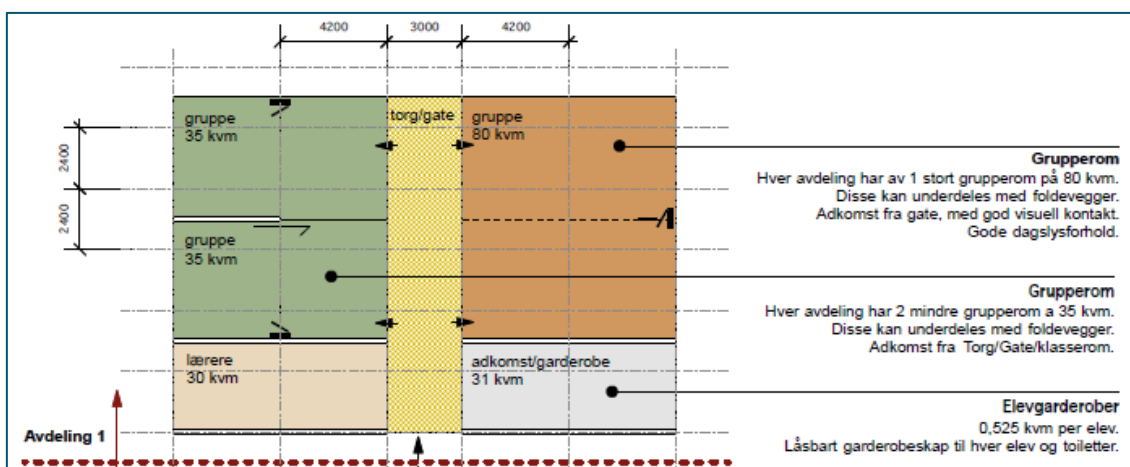
En avdeling for 60 elever kan da se slik ut.

Figur 12: Eksempel 1 på utforming av hjemmeområde for 60 elever i Oslo (Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo).

Vi ser at det er nøyaktig 2,5 m² for hver elev, når man ikke regner med et torg/gate på ca. 40 m².

En alternativ måte å organisere et like stort areal på finner vi i figuren under. Her kan man ha arbeidsareal på hhv. 70 m² og 80 m², eller arealet kan deles opp i mindre enheter.

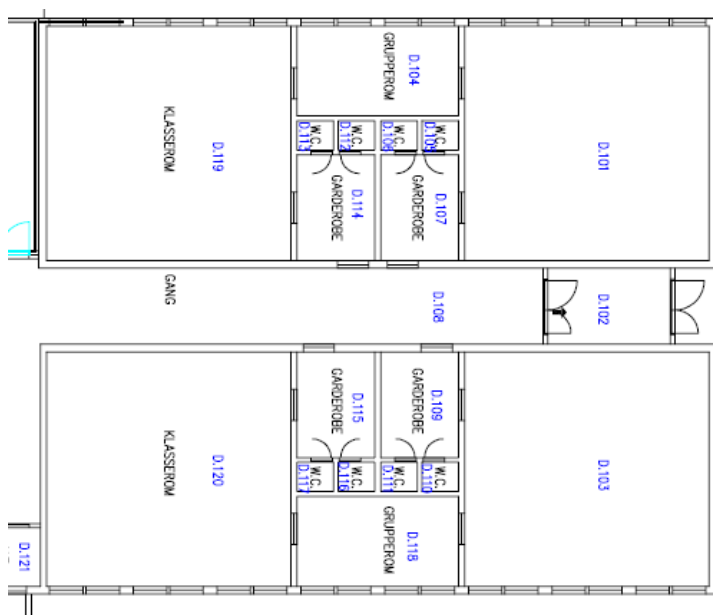

Figur 13: Eksempel 2 på utforming av hjemmeområde for 60 elever i Oslo (Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo).

4.4.2 Vanlige klasserom på 60 m²

På store skoler har man tidligere brukt klasserom på ca. 60 m². Etter veilederen skal disse rommene kunne ha inntil 30 elever/ansatte. Med to ansatte til stede vil elevtallet dermed bli maksimalt 28. For barnetrinnet er 28 det tradisjonelle delingstallet. En stor barneskoleklasse vil derfor ha plass i et vanlig klasserom.

Skoler kan legge klasserommene i direkte tilknytning til ytterligere arbeidsarealer, slik at elevene kan spres over et større areal når arbeidsformene tilsier dette. Utsnittet fra tegningene for Vanse skole viser hvordan fire klasserom, hver på ca. 60 m² har direkte tilgang til grupperom.

Figur 14: Utsnitt fra plantegningene for Vanse skole.

4.5 Borhaug skole

Borhaug skole er en barneskole med et elevtall svarende til én klasse på trinnet. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 146, eller gjennomsnittlig ca. 21 elever per årstrinn. Dette er langt under delingstallet på 28 etter de tradisjonelle klassedelingsreglene. Det skulle tilsi at få trinn har klassedelinger, men også at man sjelden har plass til to årstrinn i samme klasse.

Tabell 15: Elevtall og lærertall ved Borhaug skole (Skoleporten/Utdanningsdirektoratet).

Indikator og nøkkeltall	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
Talet på elever	157	159	145	148	135
Talet på lærer med kontaktlærerfunksjon	12	11	12	11	11
Talet på lærer	16	18	18	16	15

I vedlegg 1 er det gjort en oppstilling over undervisningsrommene ved Borhaug skole. (Kroppsøvingsarealer er ikke tatt med.)

Tabellen i vedlegg 1 viser at det er 10 klasserom. Det er i hovedsak disse som danner grunnlaget for en mer spesifisert vurdering av skolens kapasitet ut fra kravet om 2 m²–2,5 m² per elev/ansatt. Antatt at det skal være plass til to ansatte i klasserommene, kan man lese hvor mange elever det er plass til, forutsatt at man legger 2 m² eller 2,5 m² til grunn.

Ett av klasserommene (A 202) er satt av til IKT-rom, og ett klasserom (A103) er satt av til SFO. Slik sett er det «bare» åtte av klasserommene som nå disponeres til vanlige hjemmeklasserom.

Skolen har fem grupperom, og de fleste klasserommene har enkel tilgang til minst ett av disse. Dermed kan grupperommene utvide kapasiteten i hjemmeklasserommene noe.

Tabellen i vedlegg 1 antyder at man kan ha plass til ca. 203 elever med 2,5 m² per elev/ansatt og ca. 260 elever med 2 m² per elev/ansatt. Da er alle klasserom fullt utnyttet, også de to som nå brukes til SFO og til IKT. Dette vil gi hhv. ca. 29 og 37 elever per årstrinn i gjennomsnitt. Dette er en øvre teoretisk ramme. I praksis må det tas hensyn til at elevkullene har ulik størrelse. Hvis elevtallet ved skolen øker, vil enkelte årskull kunne overstige 28, slik at det blir to klasser på trinnet. Skolen har kapasitet til å ha tre trinn med to klasser. De øvrige trinnene må da være noe mindre. Ut fra dette må vi anta at gjennomsnittlig antall elever per årstrinn ikke bør overstige ca. 28. Det vil tilsa at kullene normalt vil variere mellom ca. 15 og ca. 40 elever. Hvis tilliggende grupperom regnes med, vil dermed skolen kunne ha 7 x 28 elever = 196 elever med et areal på 2,5 m² per elev/ansatt.

4.5.1 Spesialrom

Borhaug skole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom og ett musikkrom. Skolen har en naturfagsamling men ikke et spesialrom for naturfag. Det er ønskelig at undervisningen i disse fagene foregår i spesialrom, selv om det nok ikke er uvanlig at teoristoff gjennomgås i klasserommet. Deling i grupper på maksimalt 15 (16) elever er i mange situasjoner påkrevet både

av sikkerhetsmessige grunner og for å kunne gi tilstrekkelig lærerstøtte. Spesialrommene for mat og helse og for kunst og håndverk er så små at det normalt ikke er plass til så store grupper. Dette tilsier at man må bruke ekstra delingstimer hvis klassene er store.

Tabell 16: Behov for spesialrom ved Borhaug skole.

Barnetrinn		Utnyttelsesgrad	80 %	Time r per uke	18			
Fag	Uke timer	Andel deling (% av time ne)	Uke time r en parallel	Antall rom en parallel	Uke time r to parallel	Antall rom to parallel	Uke time r tre parallel	Antall rom tre parallel
Naturfag	8,63	0 %	9	1	18	1	27	2
Kunst og Håndverk	12,55	50 %	19	2	38	3	57	4
Mat og helse	3	100 %	6	1	12	1	18	1
Musikk	7,5	0 %	8	1	16	1	24	2
Kroppsoving	12,58	0 %	13	1	26	2	39	3

Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med *én* klasse på trinnet.

4.5.2 Kontorarbeidsplasser

En vanlig norm i planleggingen av kontorarbeidsplasser for lærere er 6 m² per lærer. Dagens bygninger gir med en slik norm plass til ca. 12 lærere. Skolen har per i dag litt flere lærere enn dette. Ved å ta i bruk materialrommet (A 307) økes arealet tilstrekkelig. Det medfører igjen at en del av læremidlene og undervisningsmateriellet må flyttes, fortrinnsvis til første etasje.

4.5.3 Samlet vurdering

Samlet sett bør Borhaug skole kunne romme ca. 196 elever. Vurderingen baserer seg på følgende:

- IKT-tilbudet gis i vanlige klasserom. A202 frigjøres til hjemmeklasserom for delt klasse når ett av årskullene overstiger 28 elever.
- Materialrommet (A 307) blir arbeidsarealer for lærerne.
- SFO-rommet (A 103) brukes også til klasserom. Dette kan gjøres ved en fleksibel møblering. Det kan etableres en fleksibel vegg til A 102 som inngår i arealet når klasserommet brukes til SFO.

4.6 Ore skole

Ore skole er en fådelt skole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 84, eller gjennomsnittlig ca. 12 elever per årstrinn. Kjente barnetall tilsier ca. 20 færre elever i overskuelig framtid.

Tabell 17: Elevtall og lærertall ved Ore skole (Skoleporten/Utdanningsdirektoratet).

Indikator og nøkkeltall	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
Talet på elever	96	89	85	84	83
Talet på lærere med kontaktlærerfunksjon	6	6	6	7	7
Talet på lærere	10	10	10	9	9

I [vedlegg 2](#) er det gjort en oppstilling over undervisningsrommene ved Ore skole. (Kroppsøvningsarealer er ikke tatt med.)

Tabellen over viser at det er åtte klasserom. Det er i hovedsak disse som danner grunnlaget for en mer spesifisert vurdering av skolens kapasitet ut fra kravet om 2 m²-2,5 m² per elev/ansatt. I fådelte skoler er det naturlig å legge 2,5 m² til grunn for bedre å kunne differensiere mellom årstrinnene i samme klasse.

Fådelte skoler vil dele inn elevene i klasser ut fra elevtallet på hvert årstrinn, pedagogiske utfordringer og størrelsen på klasserommene. Hvis årskullene var omtrent like store, ville det være naturlig at Ore skole hadde fire klasser som utgangspunkt for planleggingen. Tabellen i vedlegg 1 antyder at man kan ha plass til ca. 153 elever med 2,5 m² per elev/ansatt og ca. 194 elever med 2 m² per elev/ansatt. Så store elevtall ville imidlertid sette større krav til spesialrommene, så øverste grense måtte trolig bli satt lavere, f. eks. til 120. Det ville gi gode forhold til sju klasser med gjennomsnittlig ca. 17 elever på trinnet.

Utfordringen for skolen når den får flere klasser med to trinn, er om den har store nok klasserom til å gi plass til klasser med inntil 24 elever. Både rom C106 og rom D102/103 kan gi plass til så store klasser. Dessuten kan flere andre klasserom romme mer enn 20 elever, selv med en norm på 2,5 m² per elev/ansatt.

4.6.1 Spesialrom

Ore skole har gode spesialrom i fagene kunst og håndverk, mat og helse og kroppsøving. Det er arealer nok til å ha spesialrom for både musikk og naturfag.

4.6.2 Kontorarbeidsplasser

En vanlig norm i planleggingen av kontorarbeidsplasser for lærere er 6 m² per lærer. Selv om det langt fra er avsatt så god plass i dag, har skolen rikelig av ubenyttet areal til å tilfredsstillte denne normen, også om elevtallet skulle øke.

4.6.3 Samlet vurdering

Ut fra det samlede arealet og ut fra mulighetene for å justere bruken av klasserommene bør Ore skole kunne romme ca. 120 elever.

4.7 Vanse skole

Vanse skole er en barneskole med vanligvis to klasser på trinnet. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 253, eller gjennomsnittlig ca. 36 elever per årstrinn. Dette er langt over delingstallet på 28 etter de tradisjonelle klassesdelingsreglene. Det skulle tilsi at de fleste trinnene gir klassesdelinger. Selv om elevtallet svinger fra år til år, synes det å ha en svakt stigende tendens. I tillegg til de vanlige klassene har Vanse skole en såkalt forsterket enhet. Her får elever med særlig store tilretteleggingsbehov sin opplæring.

Tabell 18: Elevtall og lærertall ved Vanse skole (Skoleporten/ Utdanningsdirektoratet).

Indikator og nøkkeltall	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
Talet på elevar	303	287	266	259	257
Talet på lærarar med kontaktlærarfunksjon	23	21	22	22	20
Talet på lærarar	26	26	24	25	25

I [vedlegg 3](#) er det gjort en oppstilling over undervisningsrommene ved Vanse skole. (Kroppsøvingsarealer er ikke tatt med.)

Tabellen viser at det er 17 klasserom. Det er i hovedsak disse som danner grunnlaget for en mer spesifisert vurdering av skolens kapasitet ut fra kravet om 2 m²–2,5 m² per elev/ansatt. Antatt at det skal være plass til to ansatte i klasserommene, kan man lese hvor mange elever det er plass til, forutsatt at man legger 2 m² eller 2,5 m² til grunn.

Ett av klasserommene (A101) er satt av til «forsterket enhet», ett klasserom (C121) er satt av til IKT-rom, og ett klasserom (E109) er satt av til SFO. Slik sett er det «bare» 14 av klasserommene som nå disponeres til vanlige hjemmeklasserom.

Skolen har 12 grupperom, og de fleste klasserommene har enkel tilgang til minst ett av disse. Dermed kan grupperommene utvide kapasiteten i hjemmeklasserommene noe.

Tabellen i vedlegg 3 antyder at man utenom klasserommet til «forsterket enhet» kan ha plass til ca. 360 elever med 2,5 m² per elev/ansatt og ca. 460 elever med 2 m² per elev/ansatt. Da er alle klasserom fullt utnyttet, også de to som nå brukes til SFO og til IKT. Dette ville gi hhv. ca. 51 og 66 elever per årstrinn i gjennomsnitt. Dette er en øvre teoretisk ramme. I praksis må det tas hensyn til at elevkullene har ulike størrelser. Hvis elevtallet ved skolen øker, vil enkelte årskull kunne overstige 56, slik at det blir tre klasser på trinnet. Skolen har kapasitet til å ha to trinn med tre klasser. Elevtallet på de øvrige trinnene må da være noe mindre. Ut fra dette må vi anta at gjennomsnittlig antall elever per trinn ikke bør overstige ca. 50. Det vil tilsi at kullene normalt vil variere mellom ca. 35 og ca. 65 elever. Hvis tilliggende grupperom regnes med, vil dermed skolen kunne ha 7 x 50 elever = 350 elever med et areal på 2,5 m² per elev/ansatt.

4.7.1 Spesialrom

Vanse skole har tre spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, én gymnastikksal og ett musikkrom. Skolen har en naturfagsamling men ikke et spesialrom for naturfag. Undervisningen i naturfag foregår derfor i vanlige klasserom. Det er ønskelig at store deler av undervisningen i disse fagene foregår i spesialrom, selv om det nok ikke er uvanlig at teoristoff gjennomgås i klasserommet. Deling i grupper på maksimalt 15 (16) elever er i mange situasjoner påkrevet både av sikkerhetsmessige grunner og for å kunne gi tilstrekkelig lærerstøtte. Spesialrommene har kapasitet til grupper av denne størrelsen.

Tabell 19: Behov for spesialrom ved Vanse skole.

Barnetrinn		Utnyttelsesgrad	80 %	Timer per uke	18			
Fag	Uke timer	Andel deling (% av time ne)	Uke timer en parallell	Antall rom en parallell	Uke timer to paralleller	Antall rom to paralleller	Uke timer tre paralleller	Antall rom tre paralleller
Naturfag	8,63	0 %	9	1	18	1	27	2
Kunst og Håndverk	12,55	50 %	19	2	38	3	57	4
Mat og helse	3	100 %	6	1	12	1	18	1
Musikk	7,5	0 %	8	1	16	1	24	2
Kroppsøving	12,58	0 %	13	1	26	2	39	3

Hvis all undervisningen i naturfag, kunst og håndverk, mat og helse, musikk og kroppsøving skulle legges til spesialrom, har Vanse skole tilstrekkelig kapasitet i kunst og håndverk, mat og helse

og musikk. I kroppsøving er kapasiteten i minste laget. Dette kan kompenseres både ved bruk av svømmehall, kroppsøving utendørs og ved å sette opp grupper på tvers av klasser. Skolen mangler naturfagrom. I noen grad kan dette kompenseres ved naturfagundervisning ute. Annet praktisk arbeid i naturfagtimene må gjennomføres i vanlige klasserom.

4.7.2 Kontorarbeidsplasser

En vanlig norm i planleggingen av kontorarbeidsplasser for lærere er 6 m² per lærer. Dagens bygninger gir med en slik norm plass til 21 lærere. Dette er fire færre enn det antallet som nå er knyttet til skolen. Hvis elevtallet øker vesentlig, vil behovet for lærere også øke. Da bør skolen vurdere også å ta i bruk A211 og/eller A212 til arbeidsrom/møterom for lærerne.

4.7.3 Samlet vurdering

Samlet sett bør Vanse skole kunne romme ca. 350 elever. Det er da forutsatt at man opprettholder tilbudet om en «forsterket enhet». Samlet nettoareal ved skolen, uten kroppsøvingsavdeling, synes å være på ca. 3000 m². Ved bruk av normene fra de store kommunene, som vist i kapittel 4.4.1, skulle man kunne finne plass til 392 elever i denne skolen. I praksis vil dette være i fleste laget når noen trinn har to og andre trinn har tre klasser. Vurderingen baserer seg på følgende:

- IKT-tilbudet gis i vanlige klasserom. A211 blir arbeidsarealer for lærerne og C121 blir klasserom.
- SFO-rommet brukes også til klasserom. Dette kan gjøres ved en fleksibel møblering. Kanskje kan en heve/senke-vegg (slik som i heimkunnskapsrommet i Ore skole) bidra til dette.

Hvis elevtallet blir vesentlig lavere enn 350, kan man vurdere om «forsterket enhet» kan få tilhold i C-bygget (C121) og innrede A001 til naturfagrom.

4.8 Kapasiteten til å ta elevene fra Ore skole

Elevtallet i Ore skolekrets vil ventelig være i underkant av 70 i overskuelig framtid. Dette er ca. 60 % av det elevtallet Ore skole på en rimelig måte kan romme. Aktuelle endringer av dagens struktur er å overføre alle elevene til enten Borhaug skole eller til Vanse skole. En deling av elevene etter gamle kretser er det tredje alternativet. Da vil elevene fra områdene Stave, Langåker og Velle gå til Borhaug, mens resten av elevene går til Vanse. Etter kjente elevtall vil det tilsi at gjennomsnittlig én elev per årstrinn går fra Ore til Borhaug.

4.8.1 Elever fra Ore til Borhaug skole

Elevtallet i Borhaug skole vil ventelig være ca. 120 i overskuelig framtid. Skolen har plass til 75 ekstra elever, og vil på en god måte kunne ha 10 klasser. I tabellen under ser vi klassetallet ved Borhaug skole de nærmeste årene ved de tre alternativene. Uten tilførsel av elever vil vi kunne forvente sju klasser ved Borhaug skole, dvs. én klasse på trinnet. Ved tilførsel av bare én elev per årskull, vil klassetallet enkelte år kunne øke til 8. Hvis alle de ca. 60-70 elevene som nå sogner til Ore skole, overføres til Borhaug skole, vil det bli flere klassesdelinger. Vi får ni eller ti klasser de årene vi har oversikt over, en økning med to til tre klasser. Gjennomsnittlig klassestørrelse på Borhaug skole vil samtidig øke fra i underkant av 17 elever til i overkant av 19 elever.

Elevtallene vil i framtida kunne øke noe. Prognosene for Farsund kommune tilsier en økning på ca. 10 % fra 2013 til 2030. Hvis vi med utgangspunkt i dagens elevtall beregner klassetall med hhv. 10 % og 20 % flere elever per årstrinn, vil naturligvis klassetallet kunne øke betydelig.

Med den forventede økningen på ca. 10 % vil summen av elever fra Borhaug og Ore noen år overstige 200. Likevel ville ikke dette føre til at klassetallet skulle bli større enn 10 de årene vi har oversikt over. Men skolen ville ha en anstrengt og sårbar situasjon. Gjennomsnittlig klassestørrelse ville bli i overkant av 20.

Det store utslaget i klassesdelinger kommer med en økning av elevtallet med 20 %. Tabellen under viser at Borhaug, medregnet elevene fra Ore skole, da ville hatt 12 eller 13 klasser med utgangspunkt i det tallmaterialet vi nå har. Det har den ikke plass til.

Tabell 20: Klassetall i Borhaug skole med tre alternativ.

	2014			2015			2016			2017			2018		
	Bare Borhaug	Borhaug og del av Ore	Borhaug og hele Ore	Bare Borhaug	Borhaug og del av Ore	Borhaug og hele Ore	Bare Borhaug	Borhaug og del av Ore	Borhaug og hele Ore	Bare Borhaug	Borhaug og del av Ore	Borhaug og hele Ore	Bare Borhaug	Borhaug og del av Ore	Borhaug og hele Ore
Dagens elevtall	7	8	10	7	8	9	7	7	9	7	7	10	7	7	9
Dagens elevtall + 10 %	8	9	10	8	9	9	7	8	9	7	8	10	7	7	9
Dagens elevtall + 20 %	9	9	12	9	9	12	8	8	12	8	8	13	7	7	13

4.8.2 Elever fra Ore til Vanse skole

Elevtallet i Vanse skole vil ventelig være ca. 250 i overskuelig framtid. Dette er ca. 100 mindre enn det elevtallet Vanse skole på en god måte kan romme. Skolen vil greit kunne ha 14 klasser. I tabellen under ser vi klassetallet ved Vanse skole de nærmeste årene ved to av de tre alternativene. (Det spiller liten rolle om en elev per årstrinn blir fordelt til Borhaug.) Uten tilførsel av elever vil vi kunne forvente 13 eller 14 klasser ved Vanse skole, dvs. oftest to klasser på trinnet. Hvis de ca. 60-70 elevene som nå sogner til Ore skole, overføres til Vanse skole, vil det bli flere klassesdelinger. Vi får 15 eller 16 klasser de årene vi har oversikt over, flest i 2014. Dette gir en økning med en til tre klasser, færrest fra 2017. Gjennomsnittlig klassestørrelse på Vanse skole vil samtidig øke fra i underkant av ca. 20 elever til ca. 22 elever i slutten av det aktuelle tidsrommet.

Elevtallene vil i framtida kunne øke noe. Hvis vi med utgangspunkt i dagens elevtall beregner klassetall med 10 % flere elever per årstrinn, vil klassetallet bare unntaksvis øke ved Vanse skole. Det samlede elevtallet vil øke, slik at summen av elever fra Vanse og Ore noen år vil overstige 350. Selv om klassetallet ikke synes å skulle bli større enn 16 de årene vi har oversikt over, vil vi ha en anstrengt og sårbar situasjon. Gjennomsnittlig klassestørrelse vil vanligvis ligge i nærheten av 23 elever.

Hvis vi antar en elevtallsvekst på 20 %, vil vi bare få en beskjeden økning i klassetallet. Tabellen under viser at Vanse medregnet elevene fra Ore skole da ville ha 16 eller 17 klasser med utgangspunkt i det tallmaterialet vi nå har. Gjennomsnittlig klassestørrelse vil ligge i overkant av 23 elever.

Tabell 21: Klassetall i Vanse skole med to alternativ.

	2014		2015		2016		2017		2018	
	Bare Vanse	Vanse og Ore	Bare Vanse	Vanse og Ore	Bare Vanse	Vanse og Ore	Bare Vanse	Vanse og Ore	Bare Vanse	Vanse og Ore
Dagens elevtall	13	16	13	15	13	15	14	15	14	15
Dagens elevtall + 10 %	14	16	14	15	14	15	14	15	14	16
Dagens elevtall + 20 %	15	17	15	16	15	16	15	17	15	17

4.8.3 Samlet betrakting

Selv med en arealnorm på 2,5 m² per elev/voksen vil både Borhaug skole og Vanse skole hver for seg ha en teknisk kapasitet til å ta inn alle elevene fra Bore skole med dagens elevtall. Også om elevtallet skulle øke 10 % vil det normalt være mulig å holde seg innenfor denne arealnormen.

Vanse skole har bedre spesialrom enn Borhaug skole og kan derfor enklere ha grupper med halve klasser, også når klassene blir på 28 elever. Ved både i Borhaug skole og Vanse skole er det avsatt forholdsvis liten plass til lærernes arbeids- og møterom. Begge steder kan man finne utvidelsesmuligheter, men det kan virke som om problemene som følger av omdisponering av rom er større ved Borhaug skole enn ved Vanse skole.

Hvis elevtallet skulle øke med 20 %, vil begge skolene ha problemer med å få plass til alle klassene. Vanskeligst blir det ved Borhaug skole. I Vanse skole kan man få plass til 17 klasser hvis «forsterket enhet» blir lagt til en annen skole.

Vanse skole har åpenbart best kapasitet til å ta imot elevene fra Ore skole. Med dagens elevtall kan dette skje uten store utfordringer. Hvis en forventet økning i elevtallet på 10 % i Farsund kommune også vil gjelde denne delen av kommunen, vil Vanse skole fortsatt ha tilstrekkelig plass. Hvis elevtallet skulle øke med 20 % vil skolen få det trangt. Dette vil kunne gå ut over tilgangen til spesialrom og muligheten til å skille ut en egen gruppe med store spesialpedagogiske behov, en «forsterket enhet».

5. Kompetanse

Lærernes kompetanse måles gjerne i forhold til utdanningslengde. I hovedsak er det også utdanningslengde som sammen med ansiennitet gir plassering på lønnsstigen. Utdannelsen kan delvis omfatte fag som ikke undervises i skolen, og det er heller ikke alltid at lærerne underviser i alle fag som de har utdanning i. Elevenes tilbud vil både være avhengig av den fagkompetansen læreren har i det faget som undervises, og lærerens praktiske kompetanse, evnen til å organisere og formidle. Det siste er det vanskelig å måle. I dette notatet tar vi utgangspunkt i hvilken fagkompetanse elevene møter.

5.1 Innledning

Det er allment akseptert at lærernes faglige og praktiske kompetanse er en viktig faktor for gode læringsresultater i skolen. Det blir ofte referert til SØF-rapport nr. 01/08 (Falch og Naper 2008). Forskerne hadde ikke data som ga direkte kobling mellom den enkelte læreren og eleven, slik at man på den enkelte skolen kunne se at godt utdannede lærere ga gode resultater hos elevene. I stedet måtte man ty til andelen av lærerne med lektorkompetanse eller «adjunkt med opprykk» i den enkelte skolen. Dette gir naturligvis ikke samme direkte informasjon om det kunnskapsnivået som elevene møter, siden ikke alle de andre lærerne på skolene hadde tilsvarende utdanningsnivå. Likevel ga undersøkelsen resultater som viser sammenheng mellom personalets utdanningsnivå og elevenes læringsresultater.

Daværende statsråd Kristin Halvorsen skreiv i en pressemelding 13.04.2012 nr.: 14-12 om Strengere krav til lærerkompetanse.

Kunnskapsdepartementet foreslår at det skal stilles krav om at lærere skal ha relevant fagkompetanse i de fag som de skal undervise i.

- Krav om relevant fagkompetanse i faget læreren underviser i vil styrke elevenes læringsutbytte. Vi vet at det er en sammenheng mellom lærerens formelle kompetanse og elevenes resultater. Dette forslaget vil derfor bidra til å øke kvaliteten på opplæringen, sier kunnskapsminister Kristin Halvorsen....

Hvilken fagkompetanse bør lærerne i grunnskolen ha?

Det er ønskelig med både god pedagogisk utdanning og kompetanse i de fagene man underviser i. Staten har gjennom ulike tiltak forsøkt å styrke lærernes faglige nivå. Ett tiltak har vært å sette minimumskrav til karakterer fra videregående skole ved opptak til lærerutdanningen.

Et annet tiltak er endring av lærerstudiet, slik at studentene skal spre seg på færre skolefag. Det er nå obligatorisk med 30 studiepoeng både i norsk og matematikk i grunnskolelærerutdanningen for 1.-7. trinn. For øvrig kan en lærerstudent velge ytterligere to til fire undervisningsfag, slik at man kan ha seks skolefag, hver med 30 studiepoeng. Lærerstudentene kan også velge færre fag, hvis noen av fagene bygges til 60 studiepoeng. I grunnskolelærerutdanningen for 4.-10. trinn er ingen bestemte skolefag obligatoriske, men det skal tas minst to fag med 60 studiepoeng. De siste 60 studiepoengene kan man legge i enten ett eller to fag. (Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn)

Også gjennom opplæringsloven har man skjerpet kravene til lærernes utdanning. I noen år har det vært et tilsetningskrav om at nyutdannede lærere som skal undervise i norsk, matematikk eller engelsk på ungdomstrinnet, skal ha minst 60 studiepoeng i faget. Loven er nå endret slik at man fra 1. januar 2014 vil skille mellom krav ved tilsetting (§ 10-1) og krav til utdanning for å undervise i enkelte fag (§ 10-2). Dette innebærer en skjerpelse av kompetansekravene. I tilknytning til denne loven arbeides det med en forskrift som går nærmere inn på fagkravene for undervisning i de enkelte fagene. Denne forskriften har vært ute på høring (frist 14. september 2013).

I opplæringsloven står det følgende:

§ 10-1. Krav om kompetanse ved tilsetjing av undervisningspersonell

Den som skal tilsetjast i undervisningsstilling i grunnskolen og i den vidaregåande skolen, skal ha relevant fagleg og pedagogisk kompetanse. Departementet gir nærmare forskrifter om krav til utdanning og praksis for den som skal tilsetjast i undervisningsstillingar på ulike årstrinn og i ulike skoleslag.

§ 10-2. Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag

Tilsette som skal undervise, må ha relevant kompetanse i dei faga dei skal undervise i.

Departementet gir nærmare forskrifter om krav til relevant kompetanse for dei som skal undervise på ulike årstrinn og i ulike skoleslag. Departementet kan i forskrift også fastsetje at det ikkje skal stillast krav om relevant kompetanse i enkelte fag.

Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag gjeld ikkje for den som er mellombels tilsett etter § 10-6 eller etter arbeidsmiljølova, eller den som er tilsett på vilkår etter § 10-6a. Kravet gjeld heller ikkje for den som før § 10-2 vart sett i kraft, hadde tilfredsstillande kompetanse etter dagjeldande krav for tilsetjing i undervisningsstilling, eller den som etter at § 10-2 vart sett i kraft, har fullført tidlegare allmennlærerutdanning.

Skoleeigar kan, så langt det er nødvendig, fråvike kravet om relevant kompetanse i undervisningsfag i tilfelle der skolen ikkje har nok kvalifisert undervisningspersonale i faget. Det må takast stilling til dette for kvart skoleår.

Ved skolar med årstrinn 8-10, der desse årstrinna har færre enn 60 elevar og færre enn 5 lærarårsverk, kan kravet om relevant kompetanse i undervisningsfag om nødvendig fråvikast for desse årstrinna.

...

Vi ser at lærere med gammel utdanning fortsatt skal kunne praktisere, selv om de ikke tilfredsstiller kravene som stilles til nyutdannede lærere. Videre vil skoler med elever på ungdomstrinnet – om nødvendig – kunne benytte lærere som ikke har den ønskede kompetansen. Likevel vil de nye kravene være normdannende for hvilke oppgaver som pålegges den enkelte læreren, og samtidig for hvilke forventninger elever og foreldre kan ha.

I utkastet til forskrift skiller man mellom barnetrinn og ungdomstrinn. For barnetrinnet skal det kreves minst 30 relevante studiepoeng for å undervise i norsk og i matematikk. For de andre fagene stilles det ikke slike krav.

På ungdomstrinnet er kravene langt strengere. For å undervise i norsk, engelsk og matematikk skal man ha minst 60 relevante studiepoeng. I de øvrige fagene kreves det 30 relevante studiepoeng. Det er likevel gjort unntak for valgfagene, arbeidslivsfag og faget utdanningsvalg.

Staten har gått inn i et spleiselag med kommunene for å videreutdanne lærerne slik at de har den kompetansen som etterspørres.

5.2 Lærerkompetansen i Borhaug, Ore og Vanse skoler

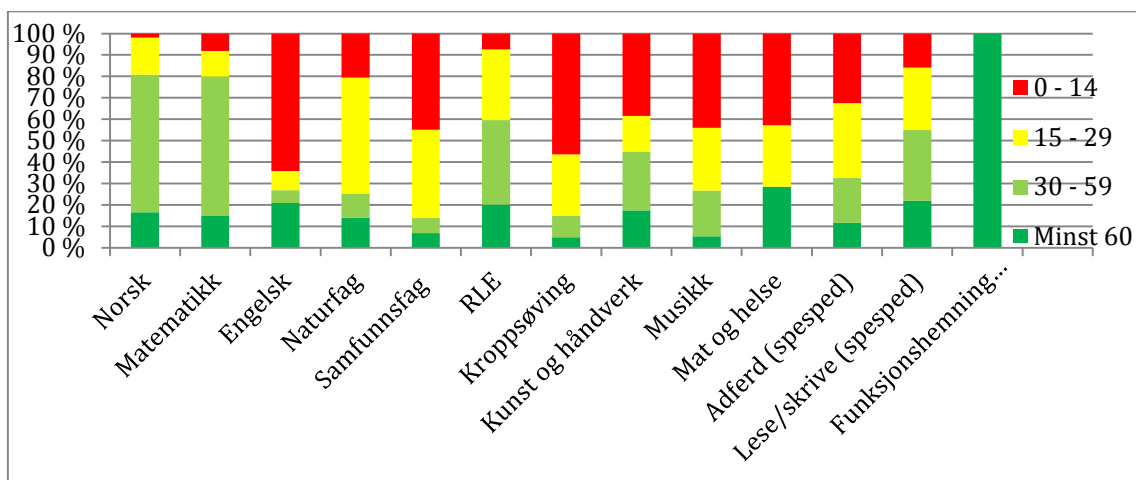
Opplæringslovens § 10-2, som omhandler krav til relevant kompetanse, sier at *tilsette som skal undervise, må ha relevant kompetanse i dei faga dei skal undervise i*. Hvordan er så situasjonen i skolene i Farsund kommune? Stort sett har alle lærerne den kompetanse som kreves for fast tilsetting. Selv om lærerne har den nødvendige kompetansen til å få en tilsetting, er det ikke selvsagt at elevene møter lærere med ønskelig fagbakgrunn i de enkelte skolefagene. Vi har sett nærmere på hvilken faglig bakgrunn lærerne som underviser i de enkelte skolefagene, har fra sin egen utdanning.

Rektorene ved de tre barneskolene registrerte lærernes utdanning og antall undervisningstimer i de ulike fagene i januar 2014. Registreringen viser i hvilken grad elevene møter den fagkompetansen som nå forventes i grunnskolen.

Den grafiske fremstillingen i figuren under viser for de ulike fagene hvor stor andel av undervisningstimmene som utføres av lærere med ulik formell kompetanse.

- Rødt markerer andelen som har liten eller ingen formell utdanning i faget,
- Gult indikerer at lærerne har noe formell kompetanse i faget, men ikke fullt ut 30 studiepoeng (mindre enn et halvt år).
- Grønt indikerer at lærerne har formell kompetanse,
 - lysegrønn farge indikerer mellom et halvt og ett års utdanning innenfor faget (minst 30 studiepoeng)

- mørkegrønn farge indikerer ett års utdanning innenfor faget eller mer (minst 60 studiepoeng).

Figur 15: Kompetanseprofil samlet for Borhaug skole, Ore skole og Vanse skole.

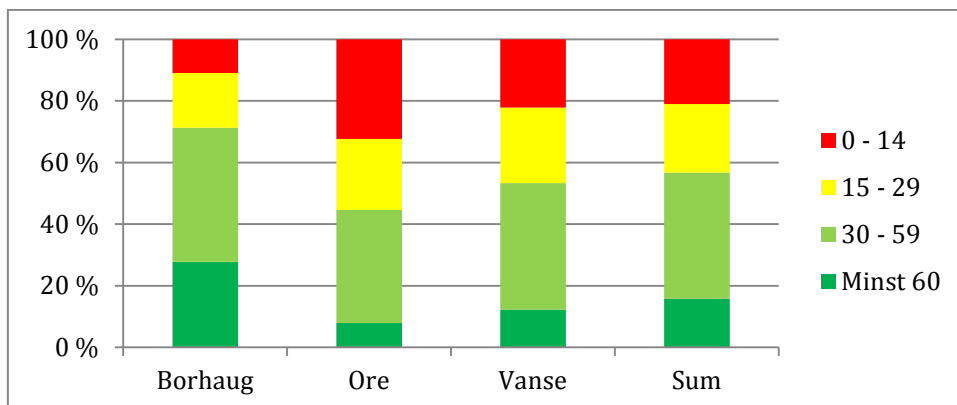
Den registreringen som rektorene har utført, er gjennomført i en del kommuner tidligere, men det er ikke utarbeidet noen representativ statistikk på landsplan. Man kan derfor ikke sammenligne med situasjonen i landet for øvrig. Bildet ligner likevel på det vi finner i en del andre mellomstore kommuner. Noen viktige spørsmål kan vi få besvart:

- I hvilken grad tilfredsstillende kompetansen som elevene møter i de enkelte fagene, normene for fagutdanning?
- Hvilke fag har god faglig dekning og i hvilke fag er dekningen mindre god?
- Er det forskjell mellom skolene mht. hvilken kompetanse elevene møter?

Vi velger å presentere oversikten for de tre skolene samlet fordi det er få lærere i hvert enkelt fag på to av skolene.

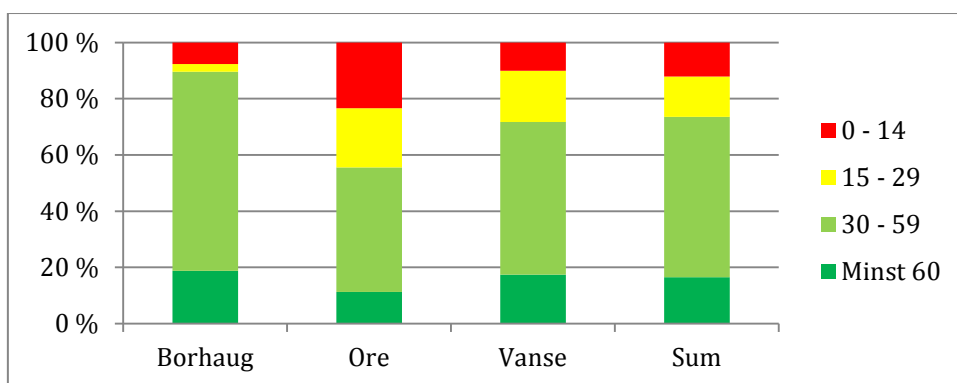
- Ca. 80 % av norsktimene har lærere med minst 30 studiepoeng i faget.
- Ca. 80 % av matematikktimene har lærere med minst 30 studiepoeng i faget.
- Ca. 60 % av undervisningstimene i RLE har lærere med minst 30 studiepoeng i faget.
- Ca. 40 % av spesialundervisningstimene har lærere med minst 30 studiepoeng i faget.
- I de øvrige fagene foregår under halvparten av undervisningstimene med lærere som har minst 30 studiepoeng i faget, for eksempel 27 % av engelsktimene.

Situasjonen er ikke lik ved de tre skolene. Ved en sammenligning av skolene ser vi at Borhaug kommer best ut i de fleste fag. En oversikt får vi ved å slå alle undervisningstimene sammen, slik figuren under viser. Da ser vi at elevene i Borhaug skole får undervisning av en lærer med minst 30 studiepoeng i faget i litt over 70 % av timene. Deretter følger Vanse med litt over 50 % og Ore med litt under 50 %.

Figur 16: Kompetanse som elevene møter i alle fag summert for hver skole.

Fagene norsk og matematikk, og i noen grad engelsk, har vært vektlagt mht. lærerkompetanse. En sammenligning av samlet undervisning i disse fagene for de tre skolene viser et noe bedre bilde. I ca. 90 % av undervisningen i Borhaug skole har læreren minst 30 studiepoeng, mot ca. 70 % i Vanse skole og ca. 55 % i Ore skole.

Figur 17: Kompetanse som elevene møter i norsk, matematikk og engelsk summert.

Dette viser at elevene ved Ore skole vil komme til skoler som gir større muligheter for å møte lærere med god utdanning i faget de underviser i, enten de kommer til Borhaug skole eller Vanse skole.

Det synes å være minst tre måter for skoleeier/arbeidsgiver å påvirke situasjonen til det bedre:

- Skolene kan bruke lærerne til undervisning i de fagene hvor de har særlig god kompetanse. Dette krever et samarbeid med de ansatte om en forskyvning fra klasselærerprinsippet til faglærerprinsippet. Omfordeling av arbeidsoppgavene kan gjennomføres raskt og har ingen økonomiske konsekvenser. Problemet med små skoler kan være at den ønskede kompetansen ikke finnes i personalet.
- Lærerne kan få videreutdanning i fagene de underviser i. Dette krever en økonomisk innsats fra kommunen og motivasjon fra den enkelte ansatte. Blant annet må det kunne for-

utsettes en viss bindingstid ved den aktuelle skolen. Videreutdanning vil ta noe tid. Fordelen med dette tiltaket er at samlet kompetanse øker. Staten dekker også de fleste utgiftene.

- Ved nytilsetninger prioriterer man ønsket fagkompetanse. Dette forutsetter at man har aktuelle søkere. Det å satse på økt fagkompetanse gjennom tilsetninger er også kostnadsfritt for kommunen, men erfaringsmessig kan ikke de minste skolene velge og vrake i gode søkere.

6. Alternative utviklingsmuligheter

6.1 Innledning

Farsund kommune synes å ha relativt små kostnader til skolebyggene men forholdsvis store kostnader knyttet til undervisningen, også når vi tar hensyn til størrelsen på elevtallet, slik kapittel 2.7.1 viser. Flere forhold er vesentlige for driftsutgiftene per elev. Lønnsutgiftene kan deles opp i administrasjon (rektor, assisterende rektor og sekretær), undervisning (lærer og assistent) og renhold og vedlikehold (renholder og vaktmester).

Administrative utgifter er avhengig av tallet på skoler. Relativt sett knytter det seg større administrative utgifter til en liten skole enn til en stor skole. Ved å redusere antall skoler kan man redusere antall administrative stillinger. Det er ingen generell norm for organiseringen av det administrative arbeidet. Farsund kommune har en ressurstilodelingsmodell for beregningen av tid til ledelse. Ledelsesressursene blir i hovedsak beregnet på grunnlag av antall elever. Ved bruk av denne regnemåten får Borhaug skole ca. 1,13 administrasjonsårsverk, Ore skole ca. 0,92 og Vanse skole ca. 1,13 administrasjonsårsverk. I tillegg kommer en skjønsmessig anslått ressurs til sekretær. Den er for tida et halvt årsverk på alle de tre skolene.

Tabell 22: Administrasjons- og ledelsesressurser i skolene.

Skole	Elevtall (2013 – 2014)	Årsverk rektor/inspektør	Årsverk sekretær
Borhaug skole	129 elever	1,13	0,50
Ore skole	71 elever	0,92	0,50
Vanse skole	241 elever	1,59	0,50

En reduksjon i antall skoler vil ikke uten videre medføre at man sparer alle de administrative utgiftene i den nedlagte skolen. Flere elever (og ansatte), vil øke det administrative behovet noe i mottakerskolen. Beregninger etter tildelingsmodellen kan danne grunnlag for å vurdere hvor mye som spares. Stillingsstørrelsen til rektor/inspektør vil øke med ca. 0,23 årsverk hvis Ore-elevene overføres til Borhaug skole, og med ca. 0,18 hvis elevene overføres til Vanse skole. La oss anta at 0,25 sekretærårsverk følger med til den mottakende skolen. Av dette følger at en nedleggelse av Ore skole medfører innsparing av henholdsvis 0,69 og 0,74 administrasjonsårsverk og 0,25 årsverk sekretær. I det følgende legger vi til grunn at et årsverk for sekretær koster kr 450 000 og et årsverk for rektor/assisterende rektor koster kr 700 000.

Utgifter til undervisning er avhengig av både antall klasser og antall elever. Det er en utbredt oppfatning at små klasser og små skoler reduserer behovet for spesialundervisning. Det er vanskelig å finne dokumentasjon for dette.

- Elever som ikke har eller som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringsstilbudet, har rett til spesialundervisning.
- Lærerens mulighet til å gi tilpassede opplegg innenfor det ordinære tilbudet vil i noen grad være avhengig av størrelsen på klassen. Men store klasser har normalt en del delingstimer som mangler i de små klassene, for å kompensere for størrelsen.
- I store skoler kan man oftere finne elever med lignende utfordringer og dermed tidvis danne grupper for disse. Dette reduserer utgiftene knyttet til den enkelte elev.
- Det vil kunne være elever som sliter med å forholde seg til mange elever. Disse vil trenge mer støtte i store klasser enn i små.

I Farsund kommune er antall skoler for lavt til at det er mulig å påvise en sammenheng mellom skolenes størrelse og behovet for spesialundervisning, fordi enkeltelever i stor grad kan påvirke gjennomsnittskostnadene på den enkelte skole.

Med delingstimer er det enklere. I noen grad kan vi regne med at små klasser reduserer behovet for delingstimer. Helt sikkert gjelder dette når klassene blir så små at de ikke trenger å deles i svømmeopplæring eller praktiske opplegg knyttet til kunst og håndverk og naturfag. I mindre grad gjelder det i undervisning hvor man likevel har hele klasser. Utenom delingstimer og spesialundervisning kan man generelt regne med 1,2 lærerårsverk til hver klasse på barnetrinnet. Reduksjon av antall klasser ved sammenslåing av to skoler gir likevel ikke fullt ut denne reduksjonen i personalbehov. Hvis vi legger inn et noe større behov for delingstimer som følge av større klasser ved sammenslåinger, vil en reduksjon på 1,0 årsverk for hver klasse man mister, være et forsiktig anslag. Med lønnskostnader per årsverk på ca. kr 600 000 kan vi derfor anta at en klasse spart også medfører kr 600 000 i reduserte kostnader for kommunen.

Utgifter til reinhold og vedlikehold vil bl.a. være avhengig av bygningenes tilstand og renholdsrutiner. Med behovsprøvet reinhold kan utgiftene holdes nede ved at skolene sørger for at det trekkes lite smuss inn i bygningene. En del skoler organiseres derfor slik at man skifter sko i garderobene. I store deler av bygningene brukes bare innesko (ren sone). Denne ordningen er innført i Farsund.

I de følgende avsnittene har vi beregnet den økonomiske virkningen av de ulike strukturalternativene ut fra to forskjellige innfallsvinkler. Å bruke to ulike metoder mener vi er viktig for å illustrere at beregningene ikke er nøyaktige men at de likevel gir et bilde av hva man kan forvente å spare.

Den første inngangen til beregninger av økonomiske effekter er å se på den enkelte skole med utgangspunkt i *et skolefaglig ståsted*, hvilke ressurser som er nødvendig for å drive en skole.

Den andre inngangen til å anslå økonomisk virkning av ulike strukturalternativer er foretatt med utgangspunkt i *de beregnede enhetskostnadene*, som det gjøres rede for i neste delavsnitt.

Effekten av endringene i skolestruktur sett fra denne økonomiske inngangen bygger på en del forutsetninger, som vi her vil oppsummere.

Vi presiserer at våre estimat på økonomisk virkning av de ulike strukturalternativene er nøkternt vurdert. Ved usikkerhet har vi vært svært varsomme med å overvurdere innsparingspotensialet, og undervurdere kostnadselementer. Slikt sett mener vi at den økonomiske virkningen minst vil være den angitte, gitt de forutsetninger det her gjøres rede for.

6.2 Forutsetninger for beregninger av enhetskostnader

De beregninger vi har foretatt, vil være et estimat med helårseffekt på eventuelle strukturrendringer. Vi presiserer at de beregnede effekter er å betrakte som et «beste estimat» og ingen eksakt beregning.

6.2.1 Brutto innsparing beregnet ved hjelp av enhetskostnader

Hovedprinsippet bak beregningen av økonomisk virkning ved strukturrendringer i skolesektoren er beregningene av enhetskostnader som er gjennomført i avsnitt 6.3. Som det fremgår av disse beregningene, er det til dels betydelige forskjeller i enhetskostnadene ved de ulike skolene. Ved våre beregninger av effekter ved strukturrendringer har vi lagt til grunn et innsparingspotensiale som fremkommer ved differansen mellom enhetskostnaden på skolen elevene kommer fra, og enhetskostnaden ved skolen elevene kommer til. Dette vil i noen grad undervurdere innsparingspotensialet ved strukturrendringer siden det er rimelig å anta at det vil ligge noen grad av ytterligere stordriftsfordeler ved å gjennomføre strukturrendringer. Vi har imidlertid valgt å ikke justere for dette. Et eksempel på stordriftsfordeler er større klasser. I avsnitt 4.8 er det anslått at gjennomsnittlig klassestørrelse både i Borhaug skole og i Vanse skole vil øke med ca. to, hvis skolene mottar alle elevene fra Ore skole. Det betyr en ca. 5-10 % reduksjon av lærelønnskostnadene per elev.

6.2.2 Omleggingskostnader

I tillegg til de ovennevnte effektene av endringer i skolestrukturen i Farsund mener vi at en også bør erkjenne at det særlig i en omleggingsfase vil være effekter som ikke er lett identifiserbare. I tillegg mener vi det også vil være effekter som oppstår som følge av at slike strukturrendringer er

omstridte og gjerne møter mye motstand. Motstand og tiltak for å møte motstanden har også sin kostnad.

Farsund kommune planlegger å flytte voksenopplæringen til de ledige lokalene i Ore skole. Dermed får ikke kommunen kostnader ved å vedlikeholde tomme bygg eller leie dem ut billig.

Eneste kjente omleggingskostnad knytter seg til elever i fjerde trinn i Ore skole som går over til en fulldelt skole. Disse elevene vil langt på vei ha fulgt femteklases fagplan i en del fag med henblikk på å følge fjerde klasses planer neste år. De kan derfor trenge et særlig tilbud i en del timer det første halvåret på en ny skole for å tilpasse seg arbeidet i resten av klassen. Kostnadene ved dette kan løst anslås til kr 100 000 som en engangsutgift.

6.2.2.1 Skoleskyss

Dersom Ore skole legges ned, vil det i noen grad utløse økte transportkostnader. Kommunen har en god oversikt over skyssavstanden til Ore skole og til de to andre skolene. Med det som utgangspunkt har merkostnadene blitt beregnet.

6.2.2.2 Videreføring av bygg og overflytting av voksenopplæringen

Hvis Ore skole skulle bli nedlagt, er tanken at kommunens voksenopplæring skal flytte dit. Innsparingen av de bygningsmessige utgiftene for kommunen vil dermed bestå av de reduserte kostnadene som voksenopplæringen ellers har eller ville hatt. Her bør vi korrigere for eventuelle endrede utgifter knyttet til driften av Ore skoles bygninger. Voksenopplæringen har to avdelinger som begge er tenkt flyttet til Ore skole. Regnskapstallene viser at drift av skolebygg og uteområder ved Ore skole årlig ligger i størrelsesorden kr 900 000. Mer enn halvparten av dette er renholdskostnader. Opplysninger fra voksenopplæringen viser at de vil spare kr 391 000 i (+ mva) i leie og vaktmesterutgifter årlig for bruken av lokalene ved flystasjonen. Det er uklart hva man kan spare ved flytting av den andre avdelingen.

6.3 Kostnadsstruktur og enhetskostnader med dagens struktur og kapasitetsutnyttelse

Som en del av oppdraget har vi gjennomgått ressursbruken, og ikke minst ressursfordelingen på de tre skolene. Det betyr at vi har gått inn på regnskapet for den enkelte skolen.

Hovedfokus på denne delen av oppdraget har vært å finne frem til relevante enhetskostnader per elev i de tre skolene i Farsund.

Vårt arbeid baserer seg på et omfattende materiale som er oversendt fra kommunen, herunder:

- Regnskapsdata
- Oversikt over ressurser til spesialundervisning
- Elevtall for 2011/2012 og 2012/2013

I våre analyser har vi gjort følgende inndeling av de ulike komponentene i kostnadsanalysen:

- Undervisningsrelaterte kostnader. Med dette menes kostnadene til skoledriften som er ført på KOSTRA-funksjon 202 Grunnskole. For eksempel ligger lønn og lønnsrelaterte kostnader til lærerkreftene her.
- Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning. Denne posten er hentet ut fra samme datagrunnlag som punktet over, men her er det trukket ut ressurser til spesialundervisning på den enkelte skole. Disse kostnadene er trukket ut fordi ulik elevsammensetning kan gi svært store forskjeller i kostnader og dermed et lite reelt bilde over hva det koster å drive den enkelte enhet. Det er grunn til å tro at disse kostnadene vil følge elevene om de bytter skole.
- Øvrige undervisningsrelaterte kostnader og driftskostnader er kostnader til undervisningsmateriell mv. knyttet til KOSTRA-funksjon 202 Grunnskole.
- Bygningsmessige kostnader inkluderer kostnader til reinhold, vedlikehold, osv. som er ført på KOSTRA-funksjon 222 Skolelokaler. Avskrivninger er ikke med i denne oppstillingen.

Tabell 23: Sammendrag enhetskostnader (kostnader per elev) for de tre skolene.

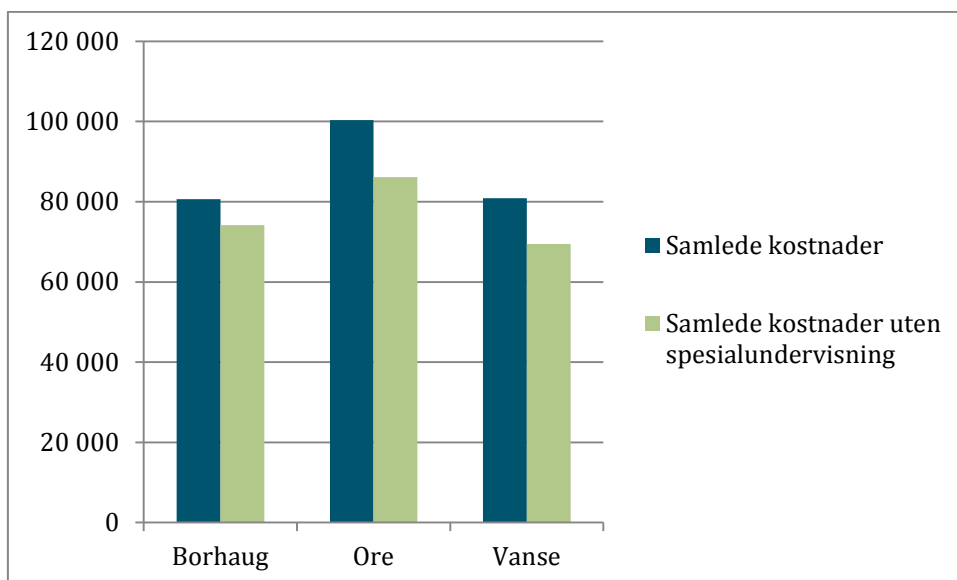
	Borhaug skole	Ore skole	Vanse skole
Antall elever	143	84	258
Enhetskostnader - kostnader per elev knyttet til:			
Samlede kostnader	80 667	100 351	80 831
Sum undervisningsrelaterte kostnader uten spesialundervisning	64 170	74 794	61 098
Undervisningsrelaterte lønnskostnader uten spesialundervisning	57 192	63 537	56 652
Andre undervisningsrelaterte kostnader	6 978	11 257	4 446
Bygningsmessige kostnader per elev	9 970	11 337	8 388

Som det fremgår av tabellen over, er det relativt små forskjeller mellom skolene når det gjelder bygningsmessige kostnader per elev.

Når det gjelder undervisningsrelaterte kostnader, er det en betydelig forskjell mellom Ore skole og de to litt større skolene. Vi finner at denne forskjellen ligger i både lønnskostnadene og andre undervisningsrelaterte kostnader.

Ut fra lignende utredninger vi har gjort tidligere hadde vi forventet at Ore skole ville ligge enda høyere i kostnadsnivå innenfor alle kostnadskomponentene. Dette kan indikere at skolen, i 2012, ble drevet relativt kostnadseffektivt. Like fullt ser vi at forskjellene mellom den minste og de største skolene i det lange løp vil være betydelige, med de økonomiske utfordringene kommunen har.

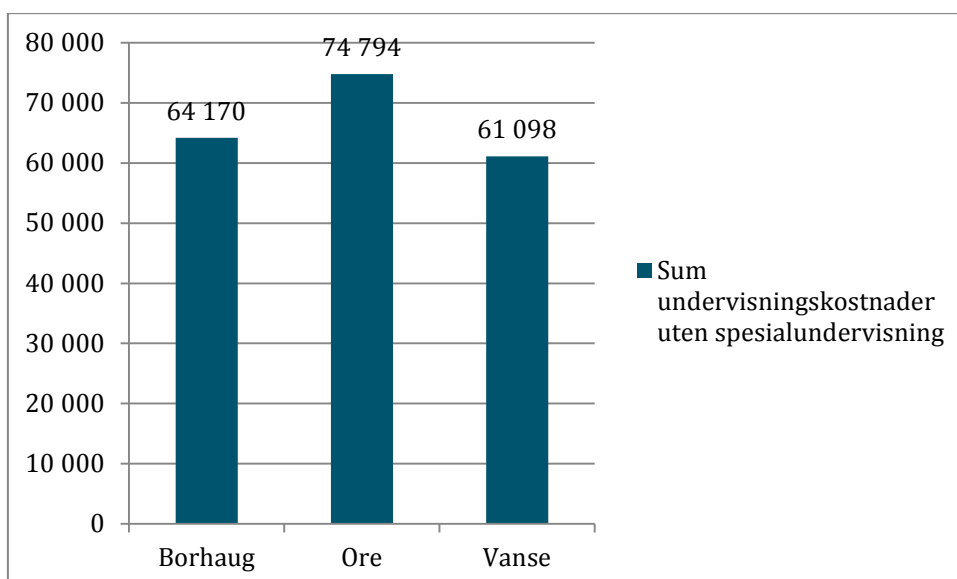
Figuren under illustrerer at andelen spesialundervisning er forskjellig i regnskapstallene for de tre skolene.

Figur 18: Kostnader med og uten spesialundervisning. Kr per elev.

6.3.1 Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning

Når vi har sett på de undervisningsrelaterte kostnadene per elev, eksklusiv ressurser til spesialundervisning, har vi trukket ut ressursene brukt til dette nettopp for å gjøre tallene sammenlignbare mellom skolene.

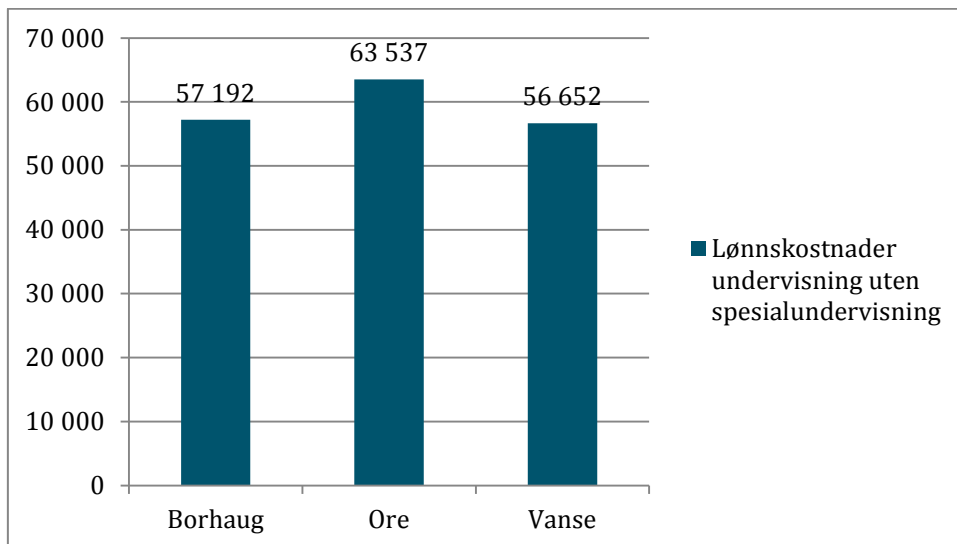

Figur 19: Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning på de ulike skolene. Kr per elev.

På de undervisningsrelaterte kostnadene ser vi at det er store forskjeller i ressursbruken mellom de tre skolene, selv om forskjellene blir noe redusert når utgifter til spesialundervisning holdes utenom. Forskjellen mellom Ore og Vanse er ca. kr 13 700 per elev.

6.3.2 Lønnsrelaterte kostnader til undervisning uten spesialundervisning

Figuren under viser de lønnsrelaterte kostnadene til lærere, assistenter og administrasjon per elev. Utgiftene til spesialundervisning er holdt utenom. Vi ser at forskjellen mellom Ore og Vanse er ca. kr 6 900 kr.

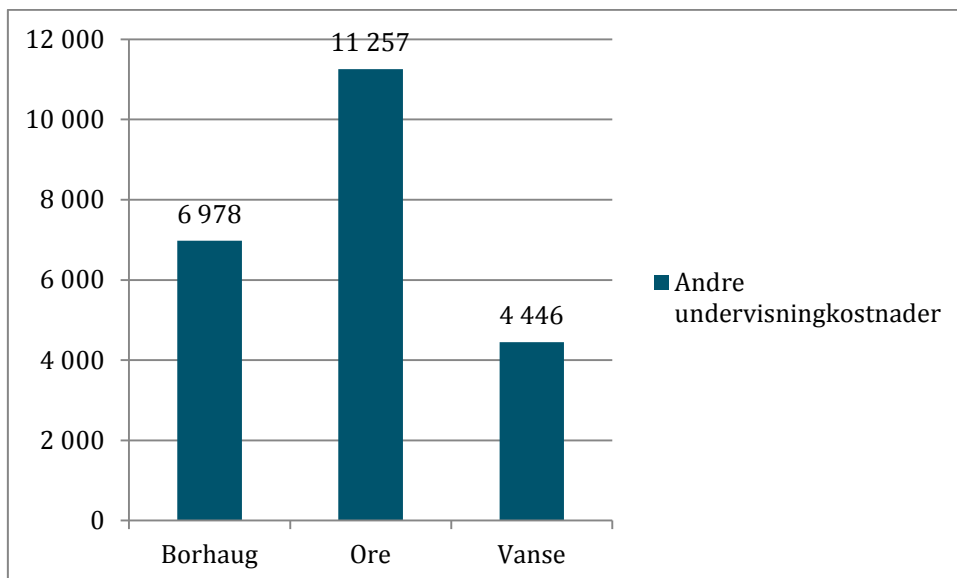

Figur 20: Lønnsrelaterte kostnader til undervisning uten spesialundervisning. Kr per elev.

6.3.3 Øvrige undervisningsrelaterte kostnader og øvrige driftskostnader

Som tidligere nevnt har vi klassifisert undervisningsmaterieell mv. under posten øvrige undervisningsrelaterte kostnader. Med øvrige driftskostnader mener vi typisk kostnader til kontorhold og diverse mindre innkjøp.

På dette området antar vi at ressursbruken i større grad er uavhengig av skolestørrelse, selv om en nok i noen grad må forvente et visst innslag av stordriftsfordeler også på dette området.

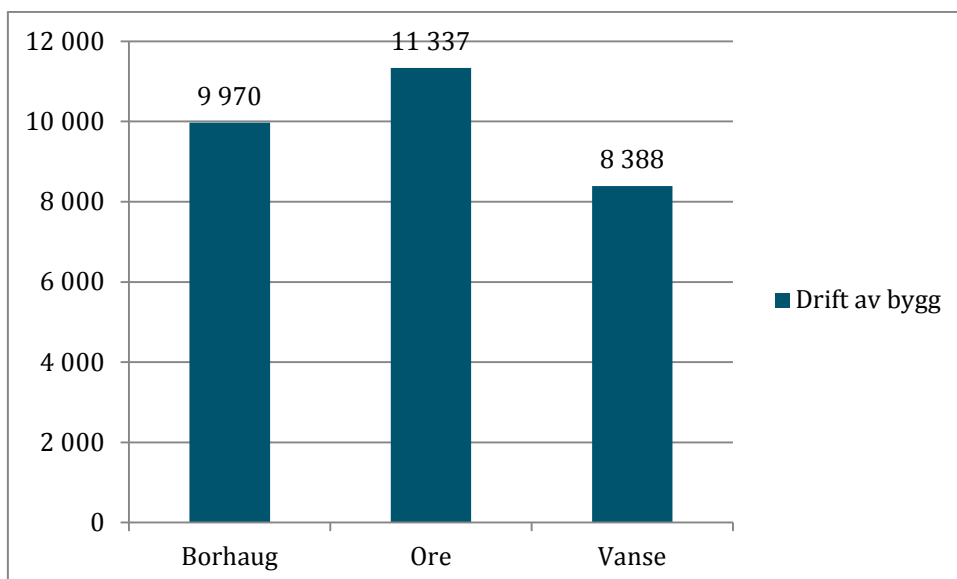

Figur 21: Øvrige undervisningsrelaterede kostnader og driftskostnader på de tre skolene. Kr per elev.

Vi ser av figuren over at det er svært store forskjeller mellom skolene. Forskjellen mellom Ore og Vanse er på ca. kr 6 800, eller omtrent halvparten av den registrerte forskjellen på de samlede undervisningsrelaterede kostnadene. Trolig har Ore skole hatt noen «engangsutgifter» i 2012.

6.3.1 Bygningsmessige kostnader per elev

Bygningsmessige kostnader dekker kostnader til reinhold, vedlikehold, strøm og fyringsutgifter osv. Vaktmestertjenester og avskrivninger inngår ikke i tallene. Figuren under viser at forskjellene i utgifter per elev er liten.

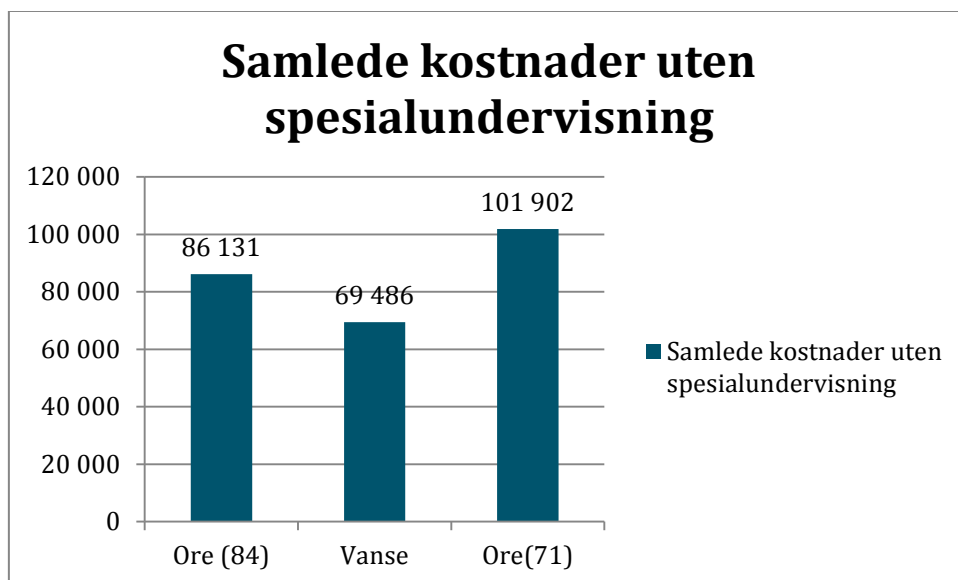

Figur 22: Bygningsmessige kostnader per elev på de tre skolene. Kr per elev.

6.3.2 Tilpasning til et lavere elevtall

Ore skole har det siste året hatt en sterk nedgang i elevtallet, fra 84 til 71, mer enn 15 %. Hvis de samlede kostnadene i skolen holder seg på samme nivå som tidligere, betyr dette at kostnadene per elev øker tilsvarende.

Da ville forskjellen mellom Ore og Vanse være ca. kr 32 400 per elev i samlede kostnader uten spesialundervisning.

Figur 23: Samlede enhetskostnader uten spesialundervisning ved Ore skole for ulike elevtall. Kr per elev.

6.3.3 Oppsummering kostnadsanalyse skole

Vi ser at Ore skole har høyere enhetskostnader enn de andre skolene på alle delområdene. Dette samsvarer med at det relativt sett er mindre kostnadskrevende å drive store enheter. Med ca. 84 elever er merkostnadene per elev ved Ore skole ca. kr 13 700, når vi sammenligner med Vanse skole. Hvis vi derimot fordeler kostnadene på dagens elevtall på 71, vil merkostnadene mer enn fordobles til ca. kr 32 400. I den videre vurderingen av effekten av å legge ned Ore skole er utfordringen at Ore skole er inne i en omstillingsfase som ikke umiddelbart er representert i tallmaterialet fra KOSTRA. Vi vil forsøke å løse dette ved først å anslå innsparingspotensialet i Ore skole, hvis den opprettholdes. Deretter vil vi sammenligne kostnadene ved å drive en slankere Ore skole med de tre alternativene: å dele elevene på Borhaug skole og Vanse skole, eller å sende alle elevene til en av dem.

6.4 Alternativ 0

Ore skole opprettholdes

Ore skole har i løpet av fem år gått fra 96 til 71 elever. I de nærmeste årene forventes den å ha ca. 60-70 elever. Dette vil vanligvis gi fire klasser. Med en elevtallsvekst på 20 % vil Ore få over 80 elever, og fem (eller seks) klasser vil igjen være det vanlige. En vekst på 10 % vil sjelden utløse klassesall over fire.

I en organisasjon i endring vil gjerne gamle organiseringsformer og rutiner henge noe igjen. Bruk av historiske regnskapstall (2012) gjør at man kan komme til å sammenligne med skolen slik den var, ikke slik den er i ferd med å bli. Alternativ 0 er en organisering av Ore skole ut fra et forventet elevtall på ca. 70 og fire klasser. Spørsmålet er om skolen kan hente inn ytterligere økonomiske gevinster ved tilpasning til en ny situasjon. Hensikten med denne vurderingen er å få et riktig sammenligningsgrunnlag for de tre alternativene hvor Ore skole forutsettes nedlagt. Dette vil gi et mest mulig nøkternt bilde av hva kommunen kan spare ved en skolenedleggelse, og vi kan samtidig vurdere hvor mye kommunen kan forvente å spare sammenlignet med kostnadene ved dagens drift.

6.4.1 Skolefaglig vurdering

Ore skole er nå organisert med seks klasser. Elevtallet tilsier at skolen kan organiseres med fire klasser. Vi holder også her ressurser til spesialundervisning utenfor beregningene.

Tabell 24: Alternativ 0 Ore skole opprettholdes, skolefaglig vurdering.

Alternativ 0 Ore skole opprettholdes	Årsverk (endring)	Lønnskostnad (i hele 1000)	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	0	700	0
Sekretær	0	450	0
Lærer	-2	600	-1 200
Reinholder/vaktmester	0	450	0
Sum	-2		-1 200

Ut fra tabellen over bør Ore skole kunne drives ca. kr 1 200 000 rimeligere enn den gjøres i dag.

6.4.2 Vurdering basert på enhetskostnadene

Forutsetningene i denne vurderingen er at lønnskostnader til undervisning per elev opprettholdes, selv om elevtallet går ned, og at og andre undervisningsbaserte kostnader reduseres med kr 3 000 per elev.

Det er ikke å vente at kostnadene til å drifte skolebygninger og uteanlegg blir vesentlig redusert ved et lavere elevtall.

Tabell 25: Reduserte kostnader ved Ore skole ved å tilpasse seg til et lavere elevtall, vurdering basert på enhetskostnader.

Alternativ 0 Ore skole opprettholdes	Enhetskostnad	Endring	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Lønnskostnader undervisning	63537	-13	-825 981
Andre undervisningsrelaterte kostnader	11257	-13	-146 341
Andre undervisningsrelaterte kostnader	-3000	70	-210 000
Bygningsmessige kostnader	11337	0	0
Sum			-1 182 322

Ut fra tabellen over bør Ore skole kunne drives ca. kr 1 180 000 rimeligere enn den gjøres i dag. Tallet er omtrent det vi fant ved de skoleadministrative vurderingene, riktignok med tilpasning av nivået på andre undervisningsrelaterte kostnader bare i vurderingene basert på enhetskostnader.

6.5 Alternativ A

Nedleggelse av Ore skole, med fordeling av elevene på Borhaug skole og Vanse skole

Ore skole vil ha et forventet elevtall på ca. 60-70. Med det elevtallet vil skolen normalt ha fire klasser med ett eller to årstrinn per klasse. Elevene er i dette alternativet tenkt delvis overført til Borhaug skole og delvis til Vanse skole. Ut fra erfaringstall vil det gå ca. en elev til Borhaug skole årlig. Resten går til Vanse skole.

- I. Hvis vi legger til grunn kjente elevtall og fødselstall uten vekst i årstrinnene, vil Borhaug vanligvis ha en økning med 1 klasse i 2 av 5 år og Vanse en økning med 1 klasse i 2 år, 2 klasser i 2 år og 3 klasser i 1 år.
- II. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 10 %, vil Borhaug ha en økning med 1 klasse, 4 av 5 år og Vanse en økning med 2 klasser i 4 år og 3 klasser i 1 år.

- III. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 20 %, vil Borhaug ikke ha noen klassesøking men Vanse en økning med 1 klasse i 2 år og 2 klasser i 3 år.

6.5.1 Skolefaglig vurdering

Innsparinger ved alternativ A vurderes slik:

- Økt elevtall ved Borhaug og Vanse skoler vil gjennomsnittlig øke klassesallet med 2,2 med kjente elevtall og med 10 % vekst. Ved 20 % vekst vil økningen bli noe mindre. Samtidig faller 4 klasser ved Ore skole bort. Vi regner derfor med en innsparing på 1,8 klasser.
- Administrativ kapasitet kan reduseres med 0,73 rektorårsverk og 0,25 sekretærårsverk.
- Skysskostnadene øker med kr 225 000.
- Bygningsmessige kostnader reduseres med kr 391 000 ved overføring av voksenopplæringen.

Tabell 26: Alternativ A Nedleggelse av Ore skole med overføring til Borhaug skole og Vanse skole, skolefaglig vurdering.

Alternativ A Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole og Vanse skole	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	-0,73	700	-511
Sekretær	-0,25	450	-113
Lærer	-1,8	600	-1 080
Reinholder	-1,2667	450	-570
Skyssutgifter			225
Drift av bygning			-391
Sum	-4,0467		-2 440

Beløpet som framkommer i tabellen er en sammenligning med Alternativ 0. Det samlede innsparingspotensialet ved å legge ned Ore skole, slik som den er drevet til nå, for å overføre elevene til Borhaug skole og Vanse skole blir dermed ca. kr 3 640 000.

6.5.1 Vurdering basert på enhetskostnadene

I vurderingen av innsparinger basert på enhetskostnader tar vi utgangspunkt i alternativ 0. Vi bygger på følgende:

- Elevtallet som skal flyttes er 70, hvorav 7 til Borhaug.
- Vi bruker enhetskostnadene som angitt i tabell 23 med unntak av andre undervisningsrelaterte kostnader for Ore som settes til kr 8 257.
- Innsparingen ved drift av bygninger settes til kr 952 000 inklusive reinhold.

Enhetskostnadene i Borhaug skole og Vanse skole kan gå ned som følge av et større elevtall. Dette ville trolig gitt noe større innsparinger, men vi har ikke grunnlag for å regne dette inn.

Tabell 27: Alternativ A Nedleggelse av Ore skole med overføring til Borhaug skole og Vanse skole, vurdering basert på enhetskostnader.

Alternativ A Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug og Vanse	Endring av enhetskostnad	Antall	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Lønnskostnader ved overføring til Borhaug	-6345	7	-44 415
Lønnskostnader ved overføring til Vanse	-6885	63	-433 755
Andre undervisningsrelaterte kostnader, Borhaug	-1279	7	-8 953
Andre undervisningsrelaterte kostnader, Vanse	-3811	63	-240 093
Skysstgifter, Borhaug		0	0
Skysstgifter, Vanse			205 000
Bygningsmessige kostnader			-952 000
Sum			-1474216

Denne beregningen gir en innsparing på ca. kr 1 470 000 ved nedleggelse av en slanket Ore skole. Samlet innsparing etter vurdering ved hjelp av enhetskostnader blir ca. kr 2 650 000.

De to ulike beregningsmetodene gir ikke et sammenfallende estimat. Mest trolig ligger det beste anslaget et sted mellom de to estimatene. En årlig forventet innsparing ved å legge ned Ore skole med overføring til Borhaug skole og Vanse skole vil være på mellom 2,7 mill. kr og 3,6 mill. kr.

6.6 Alternativ B

Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole

Ore skole vil ha et forventet elevtall på ca. 60–70. Med det elevtallet vil skolen normalt ha fire klasser med ett eller to årstrinn per klasse. Elevene er i dette alternativet tenkt overført til Vanse skole.

- I. Hvis vi legger til grunn kjente elevtall og fødselstall uten vekst i årstrinnene, vil Vanse vanligvis ha en økning med 1 klasse i 2 av 5 år, 2 klasser i 2 år og 3 klasser i 1 år.
- II. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 10 %, vil Vanse ha en økning med 1 klasse i 3 av 5 år og 2 klasser i 2 år.
- III. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 20 %, vil Vanse ha en økning med 1 klasse i 2 av 5 år og 2 klasser i 3 år.

6.6.1 Innsparinger

Innsparinger ved alternativ B vurderes slik:

- Økt elevtall ved Vanse skole vil gjennomsnittlig øke klassetallet med 1,8 med kjente elevtall og med 1,4 med 10 % vekst. Ved 20 % vekst vil økningen bli 1,6. Samtidig faller 4 klasser ved Ore skole bort. Vi regner derfor med en innsparing på 2,4 klasser.
- Administrativ kapasitet kan reduseres med 0,74 rektorårsverk og 0,25 sekretærårsverk.
- Skysskostnadene øker med kr 260 000.
- Bygningsmessige kostnader reduseres med kr 391 000 ved overføring av voksenopplæringen.

Tabell 28: Alternativ B Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole, skolefaglig vurdering.

Alternativ B Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole	Årsverk (endring)	Lønnskostnad (i hele 1000)	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	-0,74	700	-518
Sekretær	-0,25	450	-113
Lærer	-2,4	600	-1 440
Reinholder	-1,2667	450	-570
Skyssutgifter			260
Drift av bygning			-391
Sum	-4,6567		-2 772

Beløpet som framkommer i tabellen over er en sammenligning med Alternativ 0. Det samlede innsparingspotensialet ved å legge ned Ore skole, slik som den er drevet til nå, for å overføre elevene til Vanse skole blir dermed ca. kr 3 970 000.

6.6.1 Vurdering basert på enhetskostnadene

I vurderingen av innsparinger basert på enhetskostnader tar vi utgangspunkt i alternativ 0. Vi bygger på følgende:

- Elevtallet som skal flyttes er 70.
- Vi bruker enhetskostnadene som angitt i tabell 23 med unntak av andre undervisningsrelaterte kostnader for Ore som settes til kr 8 257.
- Innsparingen ved drift av bygninger settes til kr 952 000 inklusive reinhold.

Enhetskostnadene i Vanse skole kan gå ned som følge av et større elevtall. Dette ville trolig gi noe større innsparinger, men vi har ikke grunnlag for å regne dette inn.

Tabell 29: Alternativ B Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole, vurdering basert på enhetskostnader.

Alternativ B Ore skole legges ned og elevene overføres til Vanse skole	Endring av enhetskostnad	Antall	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Lønnskostnader ved overføring til Vanse	-6885	70	-481 950
Andre undervisningsrelaterte kostnader, Vanse	-3811	70	-266 770
Skysstgifter, Vanse			260 000
Bygningsmessige kostnader			-952 000
Sum			-1440720

Denne beregningen gir en innsparing på ca. kr 1 400 000, slik at samlet innsparing etter vurdering ved hjelp av enhetskostnader blir ca. kr 2 580 000.

De to ulike beregningsmetodene gir ikke et sammenfallende estimat. Mest trolig ligger det beste anslaget et sted mellom de to estimatene. En årlig forventet innsparing ved å legge ned Ore skole med overføring til Vanse skole vil være på mellom 2,6 mill. kr og kr 3,9 mill. kr.

6.7 Alternativ C

Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole

Ore skole vil ha et forventet elevtall på ca. 60–70. Med det elevtallet vil skolen normalt ha fire klasser med ett eller to årstrinn per klasse. Elevene er i dette alternativet tenkt overført til Borhaug skole.

- I. Hvis vi legger til grunn kjente elevtall og fødselstall uten vekst i årstrinnene, vil Borhaug skole vanligvis ha en økning med 2 klasser i 3 av 5 år og 3 klasser i 2 år.
- II. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 10 %, vil Borhaug skole ha en økning med 1 klasse i 1 av 5 år, 2 klasser i 3 år og 3 klasser i 1 år.
- III. Hvis vi legger inn en vekst i elevtallet på 20 %, vil Vanse skole ha en økning med 3 klasse i 2 av 5 år, 4 klasser i 1 år, 5 klasser i 1 år og 6 klasser i 1 år.

6.7.1 Innsparinger

Innsparinger ved alternativ C vurderes slik:

- Økt elevtall ved Borhaug skole vil gjennomsnittlig øke klassetallet med 2,4 med kjente elevtall og med 2,0 med 10 % vekst. Ved 20 % vekst vil økningen bli 4,2. Samtidig faller 4 klasser ved Ore skole bort. Vi regner derfor med en innsparing på 1,8 klasser.
- Administrativ kapasitet kan reduseres med 0,35 rektorårsverk og 0,25 sekretærårsverk. Skysskostnadene øker med kr 205 000.
- Bygningsmessige kostnader reduseres med kr 391 000 ved overføring av voksenopplæringen.

Tabell 30: Alternativ C Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole, skolefaglig vurdering.

Alternativ C Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole	Årsverk (endring)	Lønnskostnad (i hele 1000)	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	-0,69	700	-483
Sekretær	-0,25	450	-113
Lærer	-1,8	600	-1 080
Reinholder	-1,2667	450	-570
Skysstgifter			205
Drift av bygning			-391
Sum	-4,0067		-2 432

Beløpet som framkommer i tabellen over, er en sammenligning med Alternativ 0. Det samlede innsparingspotensialet ved å legge ned Ore skole, slik som den er drevet til nå, for å overføre elevene til Borhaug skole blir dermed ca. kr 3 630 000.

6.7.2 Vurdering basert på enhetskostnadene

I vurderingen av innsparinger basert på enhetskostnader tar vi utgangspunkt i alternativ 0. Vi bygger på følgende:

- Elevtallet som skal flyttes er 70.
- Vi bruker enhetskostnadene som angitt i tabell 23 med unntak av andre undervisningsrelaterte kostnader for Ore som settes til kr 8 257.
- Innsparingen ved drift av bygninger settes til kr 952 000 inklusive reinhold.

Enhetskostnadene i Borhaug skole kan gå ned som følge av et større elevtall. Dette ville trolig gitt noe større innsparinger, men vi har ikke grunnlag for å regne dette inn.

Tabell 31: Alternativ C Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole, vurdering basert på enhetskostnader.

Alternativ C Ore skole legges ned og elevene overføres til Borhaug skole	Endring av enhetskostnad	Antall	Estimert økonomisk virkning (i hele 1000)
Lønnskostnader ved overføring til Borhaug	-6345	70	-444 150
Andre undervisningsrelaterte kostnader, Borhaug	-1279	70	-89 530
Skysstgifter, Borhaug			205 000
Bygningsmessige kostnader			-952 000
Sum			-1280680

Denne beregningen gir en innsparing på ca. kr 1 280 000, slik at samlet innsparing etter vurdering ved hjelp av enhetskostnader blir ca. kr 2 460 000.

De to ulike beregningsmetodene gir ikke et sammenfallende estimat. Mest trolig ligger det beste anslaget et sted mellom de to estimatene. En årlig forventet innsparing ved å legge ned Ore skole med overføring til Borhaug skole vil være på mellom 2,5 mill. kr og kr 3,6 mill. kr.

7. Kvalitet i tilbudet til elevene

7.1 Innledning

Kvalitet i skolen er et omdiskutert begrep. Et forsøk på en avklaring ligger i NOU 2002: 10, Førsteklasses fra første klasse. Læringsutbyttet i vid forstand står sentralt i kvalitetsvurderingen. Betegnelsen man bruker på dette er *resultatkvalitet* som i prinsippet skal omfatte både kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Mest oppmerksomhet har knyttet seg til de nasjonale prøvene i norsk, engelsk og matematikk, men i stadig større grad har man lagt vekt på gjennomføringsgraden for videregående opplæring.

Prosesskvalitet er en betegnelse for kjennetegn ved *arbeidet* i skolen: innholdet i opplæringen, undervisningsmetoder, bruk av lærernes kompetanse og selve læringsmiljøet. I noen grad blir dette målt gjennom sentralt organiserte brukerundersøkelser (elever, foreldre og lærere).

De ytre rammer for skolens virksomhet gis samlebegrepet struktur. *Strukturkvaliteten* tar for seg de formelle rammene knyttet til lover, forskrifter og planer, men også økonomi, personaltetthet, lærernes kompetanse, klassenes størrelse og sammensetning og fysiske rammer som bygninger og utstyr.

7.2 Kvalitet i små og store skoler

Når man ønsker å vurdere om små skoler har bedre eller dårligere kvalitet enn de store, vil man ha betydelige metodiske problemer. Viktigst er kanskje at:

- små skoler ligger vanligvis i et annet miljø enn de store skolene
- små skoler har langt færre elever per lærerårsverk enn de store

Miljøet omfatter både næringsgrunnlaget i området og foreldrenes bakgrunn. Næringslivet og arbeidslivet for øvrig vil påvirke hvilken type utdanning man trenger i lokalsamfunnet og dermed motivasjonen for læring. Foreldrenes sosioøkonomiske status er en viktig indikator for de individuelle læringsresultatene blant elevene.

Det gjøres få sammenlignende studier av små og store skoler. Det kan være flere grunner til det, bl.a. at skolene rekrutterer fra ulike miljø og at man i Norge har en ressursfordelingsnøkkel som gir større innsats per elev ved små enn ved store skoler. I Norge har vi ingen forsøk med å redusere lærertettheten i små, gjerne fådelte, skoler til det som er vanlig i de store skolene. Ville de små skolene ha like gode læringsresultater med de samme kostnadene per elev som i de store skolene?

Noen forsøk på sammenligninger er imidlertid gjort både i Norge og i andre land. Disse tyder på at størrelsen på skolen ikke er avgjørende for resultat kvaliteten.

Det er gjort noen sammenfatninger av forskning på kvaliteten i små og store skoler. En slik er gjort av Tone H. Sollien i Asplan Viak (Sollien: 2008). I artikkelen som baserer seg på både norsk og internasjonal forskning, finner Sollien få holdepunkter for at det generelt er kvalitetsforskjeller mht. læringsresultater eller sosialt miljø. Hennes oppsummering tok både med seg faglig utbytte, sosial kompetanse, motivasjon, elevmedvirkning, tilpasset opplæring, samarbeid med hjemmene og samarbeid med lokalsamfunnet. Vi gjengir oppsummeringen:

Elevenes faglige utbytte

Forskningen viser at det er noe forskningsmessig belegg for å si at det faglige utbyttet øker med skolestørrelse. Det er imidlertid ikke grunnlag for å si at størrelse i seg selv og alene skaper økt faglig utbytte for elevene.

Elevenes sosiale kompetanse (mobbing, trivsel etc)

Det finnes ikke forskningsmessig belegg av betydning for å si at skolestørrelse har betydning for læringsmiljø og elevenes sosiale kompetanse.

Elevenes motivasjon for læring

Det finnes ikke forskningsmessig belegg for å si at skolestørrelse har betydning for elevenes motivasjon for læring.

Elevmedvirkning

Det finnes ikke forskningsmessig belegg for å si at skolestørrelse har betydning for mulighetene for elevmedvirkning i skolen.

Tilpasset opplæring og like muligheter

Forskningen gir noe støtte for at mindre skoler kan være bedre for visse elevgrupper. Igjen er det viktig å huske på at ”mindre skoler” i internasjonal forskning er atskillig større enn hva man i Norge definerer som mindre skoler. Det er lite eller ingen forskning på tilpasset opplæring og skolestørrelse, med unntak av forskning som ser på muligheten for å bruke lokalsamfunnet som læringsarena (se nedenunder). Denne forskningen er særlig opptatt av den positive rollen de små bygdeskolene (ofte skoler med under 50 elever) kan spille i bygdesamfunn samt muligheten elevene får til sosial læring gjennom bruk av aldersblandede grupper i fådelte skoler.

Samarbeid med hjemmene

Det finnes ingen forskning eller tilgjengelige nasjonale data som sier noe om sammenhengen mellom skolestørrelse og samarbeid skole-hjem.

Samarbeid med lokalsamfunnet

Det finnes noe forskningsmessig belegg for å si at små bygdeskoler gir noe bedre muligheter for godt samspill mellom skole og lokalsamfunn og for å integrere lokalsamfunnet i skolens læringsaktiviteter. Den norske forskningen på dette området har imidlertid i stor grad omhandlet skoler under 50 elever.

Ut fra dette konkluderer Sollien med at andre faktorer i skolens rammebetingelser og skolens virksomhet har større betydning for kvaliteten i skolen enn størrelsen på skolene. Uavhengig av valgt skolestørrelse er kvalitet og kvalitetsutvikling i skolen avhengig av at man arbeider med forhold som man fra forskningen vet har betydning for kvaliteten i skolen.

En senere statistisk undersøkelse (Leuven og Rønning 2011) tar utgangspunkt i standpunkt karakterene og eksamens karakterene for ungdomsskoleelevene som avsluttet grunnskolen i 2002 og 2003. Resultatene fra skoler med to eller tre trinn i klassen (små skoler) sammenlignes med fulldelte, noe større, skoler. I materialet kan Leuven og Rønning finne en positiv effekt av å gå i klas-

se med eldre elever, men også at denne effekten i noen grad reduseres av en negativ effekt ved å gå i klasse med yngre elever. Samlet sett er likevel resultatet positivt. Først og fremst gjelder dette for jentene.

Undersøkelser i andre land er ofte lite relevante for norske forhold. Det skyldes både at ressurstil- delingen er svært forskjellig fra land til land, og at tilgangen på kvalifiserte lærere er forskjellig. Vi kan likevel ha noe å lære ved å se nærmere på land i Europa som har skoler som ligner mest på de norske. Dette gjelder først og fremst Norden og de britiske øyene. Høgskolen i Nesna ga i 2005 ut en artikkelserie i samarbeid med Interskola, en organisasjon som gjennom årlige konferanser ut- veksler kunnskap om arbeidet i små skoler, i første rekke i Europa. (Sigsworth og Solstad (red) 2005). Vi referer kort fra den delen av artiklene som omtalte læringsutbytte.

Ingrid Sørlin, Sverige, refererer til en undersøkelse gjort av Skolverket i Sverige. Denne undersøkelsen konkluderer med at skolestørrelsen har ingen betydning for elevresultatene. Heller ikke når det gjaldt mobbing og holdning til skolen, ble det funnet store forskjeller.

Catherin Mulryan-Kyne, Irland, refererer til et par mindre undersøkelser i Irland mht. til læringsresultater i engelsk, irsk og matematikk. Det ble ikke funnet signifikante forskjeller mellom elever i fådelte og fulldelte skoler.

Uljas Syväniemi, Finland, viser ikke til noen spesiell undersøkelse når hun sier at læringsutbyttet er like godt i små som i store skoler, mens de små skolene kan være bedre enn de store når det gjelder sosial læring.

Tony Rule, England, sier at det ikke er funnet bevis for antakelsen om at store skoler har et bedre læringsutbytte enn de små. Han nevner eksempler på små skoler som har fått utmerkelser for sin kvalitet.

Karl Jan Solstad, Norge, refererer til undersøkelser i Norge fra 70-tallet fram til nyere tid. Ingen av undersøkelsene fant noen systematisk sammenheng mellom skolestørrelse og re- sultater. Når det gjelder sosial læring, er det resultater som tyder på fordeler med fådelte skoler.

Runar Sigthorsson og Thora Björk Jonsdottir, Island, sier at det ikke finnes undersøkelser som viser forskjell på læringsutbytte i små og store skoler på Island.

Ut fra de refererte undersøkelsene synes ikke skolestørrelsen å være av vesentlig betydning for hvilket læringsutbytte elevene får.

7.3 Kvalitet i små og store klasser

Små skoler har ofte små klasser, men man kan også velge å bruke små klasser i store skoler. På Utdanningsdirektoratets hjemmeside ble det den 24. juni 2013 lagt ut en artikkel under overskriften *Sprikende funn i forskning på lærertetthet*. Det innledes med å si at eksisterende forskning på redusert klassestørrelse gir blandede resultater, og effekten er ofte liten. Man har ikke funnet at lærertettheten påvirker resultatet på de nasjonale prøvene. Det er imidlertid grunn til å tro at redusert klassestørrelse, eller økt lærertetthet, kan være gunstig for enkelte elevgrupper. Positive funn av samsvar mellom redusert klassestørrelse og resultater sies å være betinget av «trekk ved elevene», delvis også betinget av lærerne. Det refereres til at ulike internasjonale studier har funnet at effekten av redusert klassestørrelse er betinget av:

- at elevene i utgangspunktet er skolesvake
- at elevene har lav sosioøkonomisk bakgrunn
- at elevenes foreldre har høy inntekt
- elevenes etniske bakgrunn

Det refereres i artikkelen også til at en større oppsummerende studie (Hattie, 2009) fant at lærertetthet har liten effekt sammenlignet med andre faktorer som påvirker elevens skoleresultater.

Men små klasser kan ha andre positive følger. Lærerne står friere i organiseringen av opplæringen og får dessuten bedre arbeidsforhold. Hvis dette utvidede handlingsrommet ikke brukes til å legge om undervisningen, vil ikke elevenes læringsutbytte bedres.

7.4 Strukturkvalitet

Dette underkapitlet tar for seg strukturkvalitet, men med henvisning til avsnittene foran går vi ikke videre inn på skolens størrelse som et eget tema. Skolestørrelsen påvirker imidlertid andre forhold som blir behandlet her: økonomi, personaltetthet, lærernes kompetanse (og bruk av denne), klassenes størrelse og sammensetning og fysiske rammer som bygninger og utstyr.

7.4.1 Økonomi og personaltetthet

De økonomiske analysene viser at Farsund bruker mer av kommunebudsjettet på selve undervisningen enn det som er vanlig i sammenlignbare kommuner. Utgiftene til lokaler er forholdsvis beskjedne. Vi ser at det er forskjell i kostnadene per elev fra skole til skole. I kapittel 6 har vi vist forskjeller i enhetskostnadene ved de enkelte skolene. Dette er i overensstemmelse med en generell tendens til at de store skolene er rimeligst å drive, de små skolene er dyrest. For å oppnå en mest mulig kostnadseffektiv drift av grunnskolen i Farsund er det nødvendig å gjøre forskjellene i enhetskostnad mindre. Dette gjelder også om vi holder spesialundervisningen utenfor.

7.4.2 Kompetanse

Bildet er et noe mer sammensatt når det gjelder lærernes kompetanse. Etter lovverket skal man ikke tilsette lærere fast, hvis de ikke har utdanning som lærer.

Hvis vi ser på den kompetansen elevene møter, må vi ta utgangspunkt i hvilken fagkompetanse lærerne har *i de fagene de underviser i*. Dette drøftes kapittel 5. Det viser seg her at skolene har en forholdsvis god fagkompetanse hos lærerne som underviser i norsk. I matematikk bør skolene vurdere å styrke kompetansen vesentlig. Selv om det ikke er like klare kompetansekrav for de øvrige fagene, bør skolene vurdere å skaffe flere lærere med tilleggsutdanning i f. eks. engelsk eller å bruke lærerne til undervisning i de fagene de har utdanning i.

7.4.3 Bygninger og utstyr

Bygningene ved de tre skolene er stort sett i god stand og klasserommene er velutstyrte. De fleste klasserommene har interaktive tavler (Smartboard).

Kommunen har ikke gjort vedtak om noen arealnorm for hjemmeklasserommene, men med en norm på 2,5 m² per elev/ansatt bør de vanlige klasserommene ha et tilleggsareal på 15 m²-20 m² for å kunne ha fulle klasser. I de fleste tilfeller lar dette seg enkelt ordne innenfor dagens bygninger.

I tillegg til lærernes kompetanse i faget danner spesialrom og utstyr viktige rammer for fag som ikke bare skal ha et teoretisk preg. Godt utstyrte spesialrom gir mulighet for en praktisk tilnærming til fagene. Dette kan bidra til å styrke elevenes motivasjon. Spesialrom er også viktig fordi elevene i en del fag skal lære seg arbeidsmåter (og ferdigheter og holdninger) som styrker læringen på lengre sikt. Først og fremst kan vi si at spesialrom er viktig for kvaliteten i undervisningen i kroppøving, mat og helse, musikk, naturfag og kunst og håndverk. Med unntak av naturfag synes situasjonen å være tilfredsstillende i de tre barneskolene i Farsund med dagens elevtall.

Det har ligget utenfor rammen av dette notatet å vurdere hvordan spesialrommene er utstyrt. Generelt kan man si at nivået vil være avhengig av både de økonomiske ressurser som stilles til disposisjon og fagkompetanse hos lærerne som bruker rommet.

Skolene har egne IKT-rom, men også vogner med sett av nettbrett og bærbare PC-er. Båndlegging av egne rom til IKT var tidligere vanlig, men mange skoler har sløffet dette både som følge av at det nå er enklere å flytte PC-ene, og at det er vanlig med trådløse nettverk. Når det blir plassmangel på skolene bør man også i Farsund vurdere om det er nødvendig med egne IKT-rom. Denne muligheten ligger som en forutsetning i en del av vurderingene i dette notatet.

8. Referanser

- Falch, Torberg og Linn Renee Napers (2008). Lærerkompetanse og elevresultater i ungdomsskolen, SØF-rapport nr. 01/08, Trondheim. (www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Senter-for-okonomisk-forskning-SOF/Larerkompetanse-og-elevresultater-i-ungdomsskolen-2008/).
- Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn. (FOR 2010-03-01 nr 295)
- Hattie, J. A. C. (2009). Visible learning: A Synthesis of 800+ meta-analyses on achievement. Routledge, Oxford
- KOSTRA (SSBs statistikk over kommunal tjenesteproduksjon og økonomi)
- Kunnskapsløftet, <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/>
- Leuven, Edwin og Marte Rønning (2011). Classroom Composition and Pupil Achievement, Discussion paper no 5922, Forshungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, Bonn
- Sigsworth, Alan og Karl Jan Soltad (red) (2005). Small rural schools. A small inquiry, Høgskolen i Nesnas skriftserie nr 64 ISBN 82-7569-130-3.
- Lov om grunnskolen og videregående opplæring (opplæringsloven). (http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/all/nl-19980717-061.html&emne=oppl%c6gringslova*&&)
- NOU 2002: 10, Førsteklasses fra første klasse
- NOU 2005:18 Fordeling, forenkling og forbedring
- Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU), april 2012
- Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU), april 2013
- Skolebruksplan for Bergen kommune 2011-2024
<https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/tema/skolebruksplan>
- Skoleporten/Utdanningsdirektoratet (<http://skoleporten.udir.no/>)
- Sollien, Tone H. (2008). Asplan Viak (www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/asset/2027)
- SSB (2010): Stabilitet i kommunenes økonomiske atferd 2001 – 2008.
- Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo
(<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/skoleanlegg/skoleanleggenes-utforming/bygg-for-laering/>)
- SØF (2008): Analyser av kommunenes utgiftsbehov i grunnskolen. SØF-rapport nr. 02/08.
- Udir-01-2013 (Rundskriv fra Utdanningsdirektoratet av 25. juni 2013)

Utdanningsdirektoratet (2013). *Sprikende funn i forskning på lærertetthet*. Artikkel i serien Forskning viser. (www.udir.no/Tilstand/Forskning/forskning-viser/Sprikende-funn-i-forskning-pa-larertetthet/)

Utdanningsdirektoratet (2013). *Tydlig lederskap fremmer gode relasjoner, samarbeid og elevprestasjoner*. Artikkel i serien Forskning viser. (<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/forskning-viser/Tydlig-lederskap-gir-gode-elevprestasjoner/>)

Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. utgitt av Statens helsetilsyn i 1998

9. Vedlegg

9.1 Vedlegg 1 Romsituasjonen ved Borhaug skole

Tabell 32: Undervisningsrom ved Borhaug skole.

Rom	Nr.	Areal (m ²) Klasserom	Areal (m ²) Andre undervisnings-rom	Antall elever (2,5 m ²)	Antall elever (2 m ²)	Antall lærere
SFO	A 102/103		85			
IKT	A 202		45,2			
Klasserom	A 203	56,9		20	26	2
Klasserom	A 204	45,2		16	20	2
Grupperom	A213		16			
Kontor	A 301		17,8			
Kontor	A 302		8,7			
Arbeidsrom	A 303		56,9			
Personalrom	A 304		37,8			
Arbeidsrom	A 309		19			
Kontor	A 310		13,3			
Kunst og Håndverk	C 102		49,6			
Klasserom	C 105	34,7		11	15	2
Klasserom	C 109	60,4		22	28	2
Klasserom	C 113	59,2		21	27	2
Klasserom	C 117	57,9		21	26	2
Kunst og Håndverk	C107		33,2			
Grupperom	C 110		15			
Grupperom	C114		15			
Grupperom	D 101		15,2			
Klasserom	D 102	77,2		28	36	2
Kunst og Håndverk	D 103		41,9			
Klasserom	D 105	77,2		28	36	2
Grupperom	D 104		15,2			
Musikkrom	B 011					
Bibliotek	C006					
Sum		468,7	484,8	167	214	16

9.2 Vedlegg 2 Romsituasjonen ved Ore skole

Tabell 33: Undervisningsrom ved Ore skole.

Rom	Nr.	Areal (m ²) Klasserom	Areal (m ²) Andre undervisnings-rom	Antall elever (2,5 m ²)	Antall elever (2 m ²)	Antall lærere
Klasserom	A101	45		16	20	2
Grupperom	A101		10,4			
Klasserom	A102	42,7		15	19	2
Sløydsal	A109		84,7			
Grupperom	B157		15,9			
Klasserom	B155	63,3		23	29	2
Klasserom	B2--	48		17	22	2
Klasserom	B2--	48		17	22	2
Kontor	B2--					
Kontor	B2--					
Personalrom	B2--					
Arbeidsrom	B2--					
Materialrom	B2--					
Klasserom	C102	58,1		21	27	2
Grupperom	C103		18,6			
Klasserom	C104	57,7		21	26	2
Grupperom	C105		18,6			
Bibliotek/IKT	C106		76,1			
Helsesøster/møterom	C107					
Heimkunnskap	D102		73,2			
Klasserom	D103	62,6				
Sum		425,4	408	123	158	12

9.3 Vedlegg 3 Romsituasjonen ved Vanse skole

Tabell 34: Undervisningsrom ved Vanse skole.

Rom	Nr.	Areal (m ²) Klasserom	Areal (m ²) Andre undervisnings-rom	Antall elever (2,5 m ²)	Antall elever (2 m ²)	Antall lærere
Klasserom	A001	70,5		26	33	2
Grupperom	A002		12,2			
K&H	A006		43,3			
K&H	A010		75,5			
Skolekjøkken	A011		70,7			
K&H	A018		45			
Klasserom	A101	70,4		26	33	2
Grupperom	A102		10			
Klasserom	A111	70,5		26	33	2
Grupperom	A120		8			
Grupperom	A121		4			
IKT	A211		46			
Grupperom	A212		45			
Musikkrom	C101		81,3			
Grupperom	C106		8,8			
Klasserom	C120	62,2		22	29	2
Klasserom	C121	59,4		21	27	2
Klasserom	C122	59,6		21	27	2
Klasserom	D101	59,4		21	27	2
Klasserom	D103	59,4		21	27	2
Grupperom	D104		15,1			
Grupperom	D118		15,1			
Klasserom	D119	59,4		21	27	2
Klasserom	D120	59,4		21	27	2
Mediatek	D122		30,4			
Grupperom	D129		15,4			
Bibliotek	D133		80,6			
Klasserom	D134	60,2		22	28	2
Klasserom	D135	59,8		21	27	2
Klasserom	E101	56,5		20	26	2
Klasserom	E109	87,5		33	41	2
Klasserom	E110	56,4		20	26	2
Grupperom	E113		23,4			
Grupperom	E119		13			
Klasserom	E120	61,2		22	28	2
Klasserom	E122	60,5		22	28	2
Sum		1072,3	649,8	386	494	34

9.4 Vedlegg 4 Planleggingsmal for spesialrom i skoler med barnetrinn

Det er ikke formelle krav til spesialrom i skoler med barnetrinn. Bruken av spesialrom er pedagogisk og praktisk motivert. Følgende regnearktabell kan være til hjelp for å vurdere behovet.

Tabell 35: Planleggingsmal for spesialrom i skoler med barnetrinn.

Barnetrinn		Utnyttelsesgrad	80 %	Timer per uke	18			
Fag	Uketimer	Andel deling (% av timene)	Uketimer en parallell	Antall rom en parallell	Uketimer to paralleller	Antall rom to paralleller	Uketimer tre paralleller	Antall rom tre paralleller
Naturfag	8,63	0 %	9	1	18	1	27	2
Kunst og Håndverk	12,55	50 %	19	2	38	3	57	4
Mat og helse	3	100 %	6	1	12	1	18	1
Musikk	7,5	0 %	8	1	16	1	24	2
Kroppsøving	12,58	0 %	13	1	26	2	39	3

En forklaring av modellen viser hvordan forutsetningene i planleggingen kan endres, etter lokale vurderinger.

- Utnyttelsesgrad (her satt til 80 %) angir hvor stor del av skoleuka/skoleåret man anser som praktisk mulig å belegge spesialrommene.
- Timer per uke angir tallet på klokketimer per uke man kan regne med at spesialrommet er i bruk, forutsatt en skoleuke på 22,5 timer (80 % av 22,5 er 18).
- Fag angir i hvilke fag man vurderer bruk av spesialrom.
- Uketimer angir minstetimetallet for elevene i det enkelte faget (uketimer) etter gjeldende fag og timefordeling.
- Andel deling anslår hvor stor del av timene i faget man av pedagogiske eller sikkerhetsmessige grunner mener det er behov for å dele en klasse på mer enn 15-16 elever.
- Uketimer en (to, tre) parallell(er) viser hvilket timebehov man har i det enkelte faget.
- Antall rom en (to, tre) parallell(er) viser hvor mange spesialrom man har behov for gitt tallet på uketimer.

